

SE ON SITTEŦ TUTKIELMA

Kotimainen kirjallisuus

Turun yliopisto

2010/2024

SISÄLTÖ

1. Tutkiminen ja seminaarityöskentely	3
1. 1. Johdannoksi	3
1.2. Millainen on hyvä tutkielma?	4
1.3. Miksi tutkielmaa tehdään seminaarissa?	5
1.4. Miten opponoidaan?	7
1.5. Millainen on hyvä tutkielman rakenne?	8
1.6. Miksi tutkimuksessa viitataan toisiin tutkimuksiin?	9
1.7. Entä sitten, kun pro gradu- tai kandidaatintutkielma on valmis?	11
1.8. Tutkielman arviointiperusteet	14
 2. Tiedonhaku	15
2. 1. Tiedonhaku ja lähdekritiikki	15
2.2. Tietokannat	17
2.3. Kirjallisuuden yleisesitykset ja bibliografiat	18
2.4. Aikakauslehdet ja kirjallisuusarvostelut	20
2.5. Kirjeet, käsikirjoitukset ja nauhoitteet	22
2.6. Opinnäytteet	23
 3. Lähteet	23
3.1. Lähdeviitteet	23
3.2. Lähdeluettelo	29
3.3. Lyhenteet ja pikkusanat sulkeissa	36
Teknisiä ohjeita	36
 Liitteet I–VIII	38

1. Tutkiminen ja seminaarityöskentely

1. 1. Johdannoksi

Tutkiminen on luovaa toimintaa. Siitä huolimatta tutkimuksellista esitystapaa ohjaavat monenlaiset ohjeet ja säännöt. Tärkeimmät periaatteet ovat sellaisia, joita noudatetaan kaikissa tieteissä, mutta osa käytännöistä vaihtelee tutkimusaloittain ja jopa oppiaineittain. Kaikilla tieteenaloilla pidetään ihanteena esimerkiksi selkeää ja mahdollisimman yksiselitteistä kirjallista ilmaisua, mutta viittauskäytännöistä ja lähdeluetteloiden merkitsemistavoista ei ole olemassa vain yhtä standardia.

Tässä oppaassa esitellään Turun yliopiston kotimaisessa kirjallisuudessa noudatettavia tutkielman laatimisen ihanteita ja sääntöjä. Oppaan tekemiseen ovat osallistuneet Heidi Grönstrand, Ulla-Maija Juutila, Siru Kainulainen, Kaisa Kurikka, Päivi Lappalainen, Kati Launis, Olli Löytty, Kukku Melkas, Viola Parente-Čapková, Lea Rojola ja Markku Soikkeli. Opiskelijat Lena Gottelier, Otto Myöhänen ja Katri Viili antoivat arvokasta palautetta, jonka perusteella tekstiä paranneltiin. Tiina Hurskainen oikoluki vielä viimeisen version. Lukuvuonna 2019–2020 opasta ovat olleet päivittämässä harjoittelija Carita Roivas sekä kotimaisen kirjallisuuden henkilökunnan väki eli Anna Helle, Kaisa Kurikka, Päivi Lappalainen ja Viola Parente-Čapková. Lukuvuonna 2023–2024 opasta päivittivät Kaisa Kurikka, Viola Parente-Čapková ja Anna Helle.

Opas jakautuu kolmeen osaan. Aluksi puhutaan tutkimisen ja seminaarityöskentelyn periaatteista, sitten tiedonhausta ja lopuksi ulkoasusta sekä viitteiden ja lähteiden merkitsemistavoista. Liitteistä löytyy malleja niin nimilehden kuin lähdeluettelonkin tekemiseen. Opas ei sisällä kaikkea tutkielman tekemisessä tarvittavaa tietoa, vaan sen tarkoitus on toimia perustana ja viittauskohteena seminaarissa käytäville keskusteluille. Lisätietoja ja inspiraatiota voi etsiä muista tutkielmantekoppaista. Sirkka Hirsjärven, Pirkko Remeksen ja Paula Sajavaaran *Tutki ja kirjoita* (13. uudistettu painos 2008) tarjoaa vankan ja seikkaperäisen selvityksen aiheesta. Ideoita ja kannustusta löytyy muun muassa seuraavista teoksista: Juha T. Hakalan *Tulevan maisterin opas* (2017) sekä *Uusi graduopas: melkein maisterin entistä ehompi niksikirja* (2009), Kimmo Svinhufvudin *Gradutakuu* (2015), Antti Kariston ja Ulla-Maija Seppälän *Maukas gradu: valmistusvihjeitä tutkielman tekijöille* (2004).

1.2. Millainen on hyvä tutkielma?

Useimmilla meistä on luultavasti muistissa hetkiä, jolloin ei millään maltaisi laskea käsistään lukemaansa teosta. Vaikka aamulla on tärkeä luento, tentti, kokous tai muu tilaisuus, jossa olisi oltava virkeänä ja valppaana, emme kuuntele järjen ääntä vaan jatkamme lukemista. Teos on saanut meidät valtaansa. Tavallisesti näin koukuttavat teokset kuuluvat ns. kaunokirjallisuuden piiriin, ja aika harvalla lieenee kokemus, että tutkimuskirjallisuus olisi kulunut käsissä yön tunteina muutoin kuin viimeisenä yönä tenttiin valmistautuessa. Mutta parhaimmillaan hyvä tutkimus saa aikaan saman tyyppisen innostuksen tunteen ja halun lukea. Mistä ja miten tällainen tutkimus syntyy? Mitkä ovat sen rakennusaineet?

Tutkimusaiheen valinta ja tutkimusongelma

Kuten kaikessa hyvässä kirjoittamisessa, ensimmäisenä laadukkuuden kriteerinä voi pitää työn kiinnostavuutta. Jos työn tekijä ei itse ole innostunut omasta tutkimusaiheestaan, ei siitä saa muidenkaan silmissä kiinnostavaa. Siksi tutkimuksen aihe kannattaa valita huolella juuri sellaisten asioiden piiristä, jotka itseä kiinnostavat. Toisaalta oma into ei vielä riitä tekemään tutkimusta myös toisille kiinnostavaksi. Hyvästä tutkimuksesta tulisi löytyä tehtävänasettelu, joka on edes himpun verran erilainen kuin aiemmin aihetta käsittelevissä tutkimuksissa. Tutkimusaiheen pitäisi olla tavalla tai toisella uusi, sellainen, jota ei aiemmin ole tutkimuksen keinoin käsitelty.

Tällaisen uuden keksiminen edellyttää, että tuntee jo tehtyä tutkimusta, ja hyvä olisi myös olla ainakin vähän hajulla siitä ajankohtaisesta tieteellisestä keskustelusta ja niistä kiistanaiheista, jotka tutkimuksen kentällä tutkijoita kuohuttavat. Tämä jälkimmäinen aspekti ei tarkoita tutkimusmuotien perässä juoksemista, vaan usein nämä kiistanaiheet ovat merkki tutkimuksen kentällä olevasta, siihen mennessä ratkaisemattomasta ongelmasta, jonka pohtiminen koetaan oppialan piirissä tärkeäksi. Näillä eväillä on mahdollista muotoilla tutkimusongelma, joka on tieteellisesti paitsi pätevä myös kiinnostava.

Edellisestä voikin päätellä, että mielekkään tutkimusongelman keksiminen on jo melkoisen iso osa itse työtä. Tutkimusongelma tai tutkimuskysymys on työn alkaessa aina alustava, ja se täsmentyy sitä mukaa kun tutkimus etenee. Usein opiskelijat ovat työnsä alussa huolissaan siitä, että heidän tutkimuskysymyksensä tuntuu epämääräiseltä ja että he eivät ole kyenneet muotoilemaan sitä täsmällisesti. Mutta tällainen piirre kuuluu siis aivan normaaliin tutkimustyöhön. Teoriat ja metodit

Tutkimusongelma johdattelee ongelman ratkaisussa auttavien teorioiden äärelle. Tutkimusongelma on siis tutkimuksen tekemisessä valttias, joka ohjaa hakemaan niitä teorioita ja kehittämään niitä metodeja, joita ongelman ratkaisuun tarvitaan. Teoria ei ole itseisarvo, vaan se pyrkii olemaan väylä kriittiseen, tutkivaan ajatteluun. Hyvässä tutkimuksessa ongelma ja sen teoreettinen ja metodinen kehystäminen kulkevat käsi kädessä. Teoriaa ja metodia ei voi irrottaa toisistaan. Se, millaiseksi ilmiöksi kirjallisuus ymmärretään, määrittää myös tavan, metodin, jolla kirjallisuutta tutkitaan ja teoksia luetaan. Metodi on siten eräänlainen välittäjä teorian ja kirjallisuuden välillä. Vaikka arki ajattelu ja tutkiva ajattelu eivät välttämättä eroa toisistaan, arki ajattelu useimmiten tyytyy toteamaan olemassa olevan, kun taas tutkiva ajattelu etsii uusia ja ennalta arvaamattomia yhteyksiä. Tutkiva ajattelu ei siis ole sitä, että järjestee ennakkoluulojaan uuteen järjestykseen. Tutkivaan ajatteluun kuuluu ainoastaan leikkimieltyä ja kokeilua, ja yllättävät teoreettiset ja metodiset valinnat tuovat juuri tämän piirteen hyvään tutkimukseen.

Argumentit ja punainen lanka

Hyvässä tutkimuksessa on yleensä juoni, ja useimmiten hyvin klassinen juoni siinä mielessä, että tutkimuksen odotetaan etenevän ongelman ratkaisun yhdestä vaiheesta toiseen. Juonen rakentelua ohjaa tutkimuksen argumentaation tavoite eli se, mitä tutkimuksen tekijä pyrkii työllään osoittamaan. Kun vanhemmat kehottavat lapsiaan laittamaan hatun päähän helteisessä auringonpaisteessa, he itse asiassa argumentoivat sen puolesta, että näissä oloissa hatutta hilluminen on terveydelle haitallista. Tutkimuksen tekijän argumentointi on samanlaista, vaikka maasto on toinen. Hyvä argumentointi tekee tutkimuksesta loogisesti etenevän, jolloin juonen punainen lanka vahvistuu ja tutkimuksen lukija kokee samanlaista uuden tiedon löytämisen iloa kuin tutkimuksen tekijäkin.

1.3. Miksi tutkielmaa tehdään seminaarissa?

Seminaari-sanan latinalainen alkuperä viittaa puutarhaan. Seminaarityöskentelyn aikana aluksi sangen hatariltakin tuntuvat ideat, tutkielman siemenet, muuntuvat ensin tutkimussuunnitelmaksi, taimeksi, ja lopulta kukoistavaksi (tiedon)puuksi, valmiiksi tutkielmaksi. Puutarhametafora kuvaa myös sitä, että tiede ei koostu yksittäisistä tutkimuksista vaan erilaisten tutkimusten muodostamasta tiedonjoukosta.

Vaikka tutkimus on luonteeltaan itsenäistä, sitä tehdään yhdessä keskustellen. Kotimaisen kirjallisuuden tutkielmaseminaareissa itsenäisyys merkitsee sitä, että kukin osallistuja laatii tiettyyn

ongelmanasetteluun pohjaavan seminaarityön ja sille tutkimussuunnitelman. Suunnitelma toimii siis perustana varsinaiselle työlle, jonka laajuus on proseminaarissa n. 20–25 sivua ja tutkimusseminaarissa n. 30 sivua. Lisäksi kukin seminaarilainen toimii niin yhden tutkimussuunnitelman kuin valmiin työnkin vastaväittäjänä, opponenttina. Yleisön osa ei ole kuitenkaan kuunnella passiivisesti näiden kahden välistä ”väittelyä” vaan osallistua aktiivisesti sekä tutkimussuunnitelmasta että valmiista työstä käytävään keskusteluun.

Turun yliopiston kandidaatintutkielmat ja pro gradut kirjoitetaan yliopiston laatimalle mallipohjalle, joka noudattaa Euroopan unionin saavutettavuusdirektiiviä. Tältä sivulta löytyy tietoa saavutettavuudesta: <https://utuguides.fi/opinnayte/saavutettavuus>. Mallipohja löytyy osoitteesta <https://intranet.utu.fi/index/opinnaytetyon-kirjoittaminen/Sivut/default.aspx> tai osoitteesta <https://utuguides.fi/opinnayte/saavutettavuus>. Mallipohjaa voi käyttää jo seminaareissa tehtäviin kirjoituksiin. Viimeistään mallipohjaa käytetään viimeisteltyyn tutkielmaan, joka on menossa plagiaatintunnistusohjelmaan. Mallipohjan asetuksia, taittoa tai muita valintoja ei pidä muuttaa, sillä se on suunniteltu saavutettavuutta silmällä pitäen.

Keskustelu on kirjoittamisen ohella tärkeä osa tutkimusta. Yleensä tämä merkitsee sitä, että valmiit tutkimustulokset tuodaan julki tiedeyhteisön kriittisen tarkastelun kohteeksi. Seminaarityöskentelyssä keskeisen kriitikon rooli on annettu opponentille, jonka tehtävänä on toimia eräänlaisena esilukijana, mahdollisten tutkielmassa ilmenevien ongelmien mutta myös tutkimuksellisten oivallusten esille tuojana ja keskustelun johdattelijana. Hyvässä opponimisessa kiinnitetään huomiota muun muassa siihen, miten selkeästi tutkimusongelma on asetettu, ovatko valitut metodologiset työkalut (käsitteet) relevantteja ongelman ratkaisemiseksi ja miten ongelmanratkaisussa on onnistuttu sekä kuinka lähdekirjallisuutta on hyödynnetty. Annetun kritiikin tarkoituksena on kiinnittää huomiota mahdollisiin ongelmakohtiin ja auttaa niiden ratkaisemisessa, mutta samalla on tuotava esiin myös työn ansiot. Niin kritiikin antajan kuin työn tekijänkin on hyvä pitää mielessä, että arvioimisen kohteena on nimenomaan käsiteltävä työ puutteineen ja ansioineen, ei sen tekijä ihmisenä. Hyvän kritiikin tehtävä on kannustaa tekijää.

Kaikki osallistujat ottavat osaa seminaari-istunnoissa käytäviin keskusteluihin. Keskustelut eivät suinkaan ala vasta varsinaisen tutkielman valmistuttua, vaan jo tutkielmien aiheita, niiden ongelmanasettelua ja metodisia ratkaisuja ideoidaan yhdessä. Jos on ottanut aktiivisesti osaa kuhunkin tutkielmaan liittyvään keskusteluun alusta asti, on myös valmiin työn käsittely helpompaa. Jotta löytäisi omakohtaista kommentoitavaa, on paikallaan tutustua kunkin työn kohteena olevaan

aineistoon. Samalla voi jatkuvasti seminaarin kuluessa korjata ja muuttaa omaa työtään toisten esitelmien käsittelyn yhteydessä oppimiensa asioiden pohjalta, onhan tutkielman teko luonteeltaan prosessi, ei kertasuoritus. Vaikka oma suunnitelma tai seminaariesitelmä olisikin jo käsitelty, sitä voi hioa seminaarin kuluessa seuraavaa vaihetta, esimerkiksi kandidattutkielmaa varten.

Keskusteluaktiivisuus otetaan itse tutkielman ja opponoinnin ohella huomioon seminaarista saatavassa arvosanassa. Harjoituskurssien tavoin seminaari-istunnoissa on oltava läsnä, sillä jokainen istunto on ainutkertainen oppimistilanne, jota ei voi jälkikäteen hahmottaa toisten muistiinpanoista. Oppimista ei tapahdu vain oman tekemisen myötä, vaan usein toisten töihin liittyvistä keskusteluista saattaa saada enemmän irti kuin oman työn käsittelystä. Omalle työlleen näet sokeutuu ja siihen kohdistuneen kritiikin saattaa helposti torjua, mutta toisten töitä käsiteltäessä ongelmat voi havaita selkeämmin. Käsiteltävän työn tekijä saa vastaavasti muiden seminaarilaisten kommentteista hedelmällisiä ideoita tutkielmansa jatkokehittelyä varten. Tämä on tärkeää: toimiihan kandidattiseminaarityö pohjana kandidaatintutkielmalle ja tutkimusseminaarityö puolestaan on perustana opintojen lopputyölle, pro gradu -tutkielmalle.

Aktiivinen osanotto liittyy osaltaan seminaarien tavoitteisiin ja niissä saavutettuihin taitoihin. Tavoitteena ei ole vain saavuttaa kyky itsenäiseen tieteelliseen työskentelyyn ja oppia kirjoittamaan tieteellistä tekstiä vaan oppia keskustelemaan kriittisesti muiden töistä ja kirjallisuudentutkimuksellisista kysymyksistä. Seminaarityöskentely totuttaa osallistujat ryhmätyöskentelyyn, millä on yhä suurempi rooli nykypäivän työelämässä, onpa sitten kyse mistä ammatista tahansa. Sokerina pohjalla on se, että ryhmässä työskentely on useimmiten paljon hauskeempaa kuin yksin puurtaminen – varsinkin jos istunnossa sanat sinkoilevat ja höyhenet pöllyävät!

1.4. Miten opponoidaan?

Hyvä opponointi herättää ajatuksia ja kysymyksiä, innostaa ja avaa uusia näkökulmia. Näin opponentti valmistautuu:

- tutustuu aiheeseen, tutkittavaan aineistoon ja keskeisiin lähdeoteisiin sekä tarkastaa lähdeviitteet
- miettii opponoinnin kulkua: eteneekö kronologisesti (ei aina välttämätöntä), temaattisesti vai täärkeysjärjestyksessä (vahvuuksista ongelmiin)?
- etenee ratkaisukeskeisesti, ei ongelma-keskeisesti

- miettii kysymyksiä, jotka vievät työtä eteenpäin
- vihjaa aihetta sivuavista muista tutkimuksista
- merkitsee kielikorjaukset paperille

Hyvä opponentti on kriittinen ja tarkkaavainen lukija. Näin hän toimii seminaarissa:

- antaa positiivista palautetta, auttaa eteenpäin ja osoittaa työn vahvuudet
- ei etene ainoastaan yksityiskohdasta toiseen vaan sanoo myös jotain kokoavaa
- sanoo jämäkästi, jos on ongelmia
- kritisoi työtä, ei sen tekijää
- antaa parannusehdotuksia
- tekee korjauksia paperille ja antaa opponoituaan paperin joko sähköisesti tai printtimuodossa tekijälle
- on keskusteleva ja rakentava kriitikko
- ottaa työn vakavasti ja antaa omalla panoksellaan sille sen arvon, jonka toisen tekemä työ ansaitsee

Oppimispsykologien neuvo: sano työstä viisi positiivista asiaa yhtä negatiivista kohti! Ihmisen mieli tallentaa kerkeämmin kritiikin kuin kannustuksen. Siksi täytyy kannustaa täpöillä!

(Listan laativat tutkimusseminaarin työryhmä 2.12.2009 Jusleniassa: Jaakko Virrankoski, Otto Myöhänen, Lena Gottelier, Katri Viili, Kirsi Leinonen, Sanna Suomi, Sanna Mantere, Jani Virta, Miikka Laihin, Sari Lindroos, Jaakko Mikkola, Heidi Grönstrand ja Kukku Melkas)

1.5. Millainen on hyvä tutkielman rakenne?

Tutkielman rakenne kannattaa suunnitella mahdollisimman yksinkertaiseksi: aluksi on johdanto, sitten analyysia ja tarkentavaa lukemista sisältävä keskiosa ja lopuksi työn kokoava loppuluku. Tämä kolmijako on kelpo tutkielman rakenne. Varsinaisen tekstin aloittaa johdanto, jonka voi otsikoida yksinkertaisesti vain Johdanto/Johdannoksi tai Aluksi. Usein johdantoluku jaetaan kahteen alalukuun. Ensimmäisessä alaluvussa esitetään tutkimusongelma, esitellään aineisto pääpiirteissään ja tuodaan esiin aiempaa tutkimusta. Toinen johdannon alaluku paneutuu teoreettiseen kehykseen ja keskeisiin käsitteisiin. Johdannossa esitetään työn tutkimuskysymys, mitä kysytään ja minkälaiselta aineistolta, esimerkiksi näin: ”Tässä tutkielmassa tarkastelen Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* -romaanin (1870) ja pohdin, miten teoksen veljessarjan kuvaus asettuu suhteessa samanaikaisen suomalaisen kansakunnan idean muotoutumiseen. Analyysissani käytän apuna

kulttuurintutkimuksellista lähestymistapaa ja hyödynnän uusimpia käsityksiä nationalismista. Analysoidessani veljeksiä nojaudun henkilöhahmoja käsitteleviin teorioihin.”

Näin johdannossa tulee heti esille niin käytetty aineisto, tutkimuskysymys kuin teoreettinen viitekehyskin. Tämän jälkeen voi esittää, miksi aihetta on syytä tutkia ja millä tavalla edeltävä tutkimus on ottanut huomioon tai sivuuttanut kyseisen aihealueen teoksen yhteydessä. Yhtä hyvin valitsemaansa aihetta voi perustella sillä, että sitä ei ole aikaisemmin tutkittu lainkaan! Silloin kannattaa kertoa, miksi juuri nyt kaivataan tietoa tästä uudesta tutkimuskohteesta eli mikä siinä on tärkeää ja kiinnostavaa nykyhetken kannalta.

Teoreettinen viitekehys on parasta esittää johdannossa vain pääpiirteissään ja tarkentaa käsitteitä niiden käytön yhteydessä. Tässä kohtaa voi kirjata ylös myös käytetyt teoreetikot tai teokset, joihin tutkielmassa nojataan. Tutkielman keskiosassa eli varsinaisissa analyysiluvuissa voi sitten tarpeen tullen viitata johdannossa esiteltyyn teoriaan ja esittää käsitteellisiä täsmennyksiä.

Tutkielman keskiosa jakautuu päälukuihin. Sen voi jakaa teemojen tai osatutkimuskysymysten avulla. Osatutkimuskysymykset ovat päätutkimuskysymystä tarkentavia pienempiä jatkokysymyksiä. Kun kirjoittaa tutkielman käsittelylukuja, on hyvä pitää keksimänsä otsikot mielessä: näin jokainen luku pysyy helpommin sille rajatussa aiheessa. Tutkielman lopuksi kirjoitetaan lyhyt loppuluku, joka voidaan otsikoida yksinkertaisesti Lopuksi tai siten, että otsikko kiteyttää jotakin tutkielman tuloksesta. Loppuluvussa tiivistetään tutkielman tutkimustulokset ja esitetään mahdollisia jatkokysymyksiä. Varsinaista uutta asiaa loppuluvussa ei kuitenkaan tule esittää ja siksi siinä ei tarvita myöskään lähdeviitteitä.

Tutkielman päättää lähdeluettelo, joka otsikoidaan Lähteet (ks. Liite VII). Jos tutkielmassa käytetään liitteitä, tulevat ne viimeiseksi otsikolla Liitteet. Liitteisiin voidaan sijoittaa sellaista informaatiota (esimerkiksi taulukoita, listoja, kokonaisia runoja), joka hankaloittaa varsinaisen tekstin sujuvaa etenemistä. Liitteet eivät saa jäädä pelkiksi koristeiksi, vaan niihin tulee viitata, ja tarpeen mukaan niitä pitää selittää varsinaisessa tekstissä. Usein liitteet esitellään jo johdannossa.

1.6. Miksi tutkimuksessa viitataan toisiin tutkimuksiin?

Tutkielmaa ei voi laatia viittaamatta muihin tutkimuksiin. Muiden tekstien näkyvää läsnäoloa voi pitää yhtenä tutkimustekstin lajijominaisuutena, sillä mikään muu tekstilaji ei sisällä ainakaan yhtä näkyvästi niin paljon muiden kirjoittajien esittämiä ajatuksia. Tutkimuksissa lainataan ja referoidaan

muita tutkimuksia tai sitten niihin viitataan sulkeiden sisällä. Lähdeluetteloa silmäilemällä voi päätellä, missä seurassa tekijä on ajatuksiaan ja väitteitään jäsentänyt ja koetellut.

Lähdekirjallisuudessa esitettyjen ajatusten referoiminen ja esittäminen omin sanoin on varmaankin yksi tutkimuskirjoittamisen vaikeimpia puolia. Referoinnissa on syytä muistaa, että se on tehtävä todellakin omin sanoin, sillä plagiaatintunnistusohjelma tekee työhön merkinnän, jos se tunnistaa lähteen viisi peräkkäistä sanaa. Kyse ei ole vain tekstin sujuvuudesta tai lainaamisen ja viittaamisen merkitsemistavoista vaan peräti tutkimuksen etiikasta. Miten voi olla varma, että tekee tekstissään oikeutta referoimilleen väitteille ja tulkinnoille? Erityisesti suorien lainausten kohdalla on syytä olla tarkkana, sillä mitään lainausmerkkien sisällä sanottua ei saa muuttaa. Mahdolliset lisäykset tai muutokset suoraan lainaukseen merkitään hakasulkeiden sisään. Kun sitaatista jättää jotain pois, hakasulkeiden sisällä on kolme pistettä: [...] Jos alkuperäisessä tekstissä on (paino)virhe, tulee se säilyttää sellaisena lainauksessakin – halutessa virhe voidaan osoittaa alkuperäiseksi laittamalla virheen perään [sic].

Tiedonlähteillä voi olla tutkimuksessa monenlaisia tehtäviä. Niiden avulla näytetään, että tuntee tutkimaansa alaa, vahvistetaan ja perustellaan omia väitteitä sekä käydään keskustelua. Paras tapa oppia lähdeviittausten merkityksiä ja tarkoituksia on lukea tutkimuksia niin sanotusti sillä silmällä. Millaisten väitteiden tueksi tutkija on kirjannut lähdeviitteen? Mitä voi sanoa viittaamatta mihinkään? Mikä on selviö, mikä taas kiistanalaista? Mitä tarkoittaa, kun viitteen edessä lukee ”vrt.” (vertaa), ”ks.” (katso) tai ”esim.”? Kehottamalla *vertaamaan* jotain lähdetä toiseen voi osoittaa muiden tutkijoiden samanmielisyyttä tai erimielisyyttä suhteessa omiin väitteisiinsä, kun taas kehoitus *katsoa* tarkoittaa, että kyseiseen lähteeseen ei niinkään nojauduta vaan lähde toimii taustoittavana. Judith Butlerin ajatuksia käsitellessä voi myös kehottaa katsomaan jonkun muun kirjoittamaa tekstiä, jossa Butlerin teorioita on esitelty tai kommentoitu – silloin voi laittaa viitteeseen myös-sanan esimerkiksi näin: (ks. myös Karkulehto 2008, 68).

Tutkielman tekijän kannattaa pyrkiä perehtymään mahdollisimman laajasti tutkimaansa aihepiiriä koskevaan aiempaan tutkimukseen. Minna Canthia käsittelevästä tutkielmasta ei anna kovin hyvää kuvaa, jos lähteiden joukosta puuttuvat viime vuosina ilmestyneet Canth-tutkimukset.

Teoreettisenkin lähdekirjallisuuden kohdalla voi herätä epäily lähteiden puutteellisuudesta. Kovin fiksulta ratkaisulta ei kuulosta esimerkiksi se, että tutkielman laatija ilmoittaa nojaavansa kysymyksenasettelussaan Judith Butlerin ajatteluun, mutta lähdeluettelosta ei löydy ainuttakaan mainitun teoreetikon itsensä kirjoittamaa tekstiä.

Lähdeviitteillä on usein väitteitä vahvistava, perusteleva tai todentava tehtävä. Varsinkin jos väite on jollain tavoin kiistanalainen, kannattaa se varustaa sopivalla lähdeviitteellä. Lähdetekstien erimielisyyttä tai erilaisia painotuksia voi osoittaa viittaamalla ensin yhteen lähteeseen mutta kehottamalla vertaamaan (”vrt.”) sitä toiseen lähteeseen, jossa ollaan samasta asiasta jollain tapaa eri mieltä. Lähdeviitteen puuttuminen antaa tutkielmasta huonon kuvan. Jos esimerkiksi mainitsee, että Johanna Sinisalon *Ennen päivänlaskua ei voi* -teosta on tulkittu queer-teorian avulla, olisi kummallista jättää kertomatta, missä tutkimuksessa niin on tehty. Myös tulkintojaan voi perustella lähdeviitteillä viittaamalla aiempiin tulkintoihin tai jonkin toisen tekstin kohdalla esitettyihin, omaa analyysia muistuttaviin tulkintoihin. Kun tutkii yhdenpäivänromaania, on hyvä katsoa, mitä joistakin toisista yhdenpäivänromaaneista on sanottu.

Teoreettisen viitekehyksen rakentaminen tuottaa puolestaan tekstiin monimutkaisen viitteiden verkoston, josta parhaassa tapauksessa käy ilmi paitsi se, mistä tutkimuksessa käytetyt ideat ovat peräisin, myös se, millaista keskustelua noista ideoista on aiemmin käyty. Tutkielman tekijä voi myös yrittää sanoa jotakin siitä, millaisiin rajoituksiin aiemmissa lähestymistavoissa on törmätty.

Ensikertalaisesta kaikki tämä voi kuulostaa monimutkaiselta. Rimaa voi ehkä alentaa, jos mieltää lähdeviitteet keskusteluksi. Tutkielman laatijalla on valta nostaa kuuluviin niitä puheenvuoroja, jotka joko tukevat hänen omia väitteitään tai jotka tuovat lisävaloa tutkimusasetelmaan. Ristiriitaisetkin kasantokannat saattavat olla analyysin kannalta hedelmällisiä. Parhaimmillaan tuo tekstissä käytävä keskustelu voi olla suorastaan nautinnollista, sillä saahan siinä asettua itse valitsemiensa tutkijoiden keskustelukumppaniksi – ja vieläpä itse keksimänsä tutkimuskysymyksen ehdoilla.

1.7. Entä sitten, kun pro gradu- tai kandidaatintutkielma on valmis?

Kun ohjaaja on katsonut, että pro gradu -tutkielma on hänen puolestaan valmis, hän kehottaa tekijää lähettämään työn toiselle tarkastajalle esitarkastukseen. Tällä varmistetaan se, että toinen tarkastaja ei esitä lausunnossaan mitään yllättävää huomautusta työssä esiintyvistä virheistä tms., joista tekijä ei ole saanut tietää siinä vaiheessa, jolloin hänen on ollut vielä mahdollisuus parantaa tutkielmaansa.

Turun yliopisto on siirtynyt vuonna 2018 käyttämään sähköistä UTUGradu-järjestelmää. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkielman valmistuttua sen palautus- ja arviointiprosessi tapahtuu sähköisesti, eikä pro gradu -tutkielmia tarvitse enää palauttaa oppiaineelle paperisena tai kansittaa yliopiston säilytystä varten. Työn kansituksen omaan käyttöön voi tehdä omakustanteisesti eri painotaloissa.

UTUGraduun sisältyy plagiaatintunnistus, arviointi- ja hyväksymisprosessi, sähköinen julkaiseminen yliopiston kirjastossa sekä sähköinen arkistointi. Kun työ on viimeistelty eikä siihen haluta tehdä enää muutoksia, on aika viedä se UTUGraduun. Työn ohjaaja on luonut Moodle-alueen, johon opiskelijat ohjataan palauttamaan valmis tutkielma. Viimeistelty tutkielma on tehty humanistisen tiedekunnan tutkielmien mallipohjaa käyttäen. Kun opettaja on tarkistanut plagiaatintunnistusohjelman tulokset ja aloittanut tarkastusprosessin UTUGradu-lomakkeella, opiskelijan tulee muuntaa valmis opinnäytetyö PDF/A-tiedostoksi pitkäaikaissäilytystä varten ja tarkistaa tiedoston muoto PDF/A-validaattorilla ohjaajan Moodle-alueella. Työhön tulee muistaa liittää nimiösivulle merkintä plagiaatintunnistuksesta (ks. UTUGradun ohjeet) ja nimiösivun jälkeen tiivistelmä (ks. tämän oppaan liitettä). Mallipohjaa käyttämällä merkintä ja tiivistelmä on helppo tehdä, sillä niiden pohjat ovat valmiina.

Kun tiedostomuoto on muunnettu onnistuneesti ja validointi on onnistunut, palautetaan tiedosto tarkastettavaksi Turnitin-plagiaatintunnistusjärjestelmään samalla Moodle-alueella. Tämän jälkeen opiskelija täyttää opinnäytetyönsä tiedot kirjastoa ja julkaisua varten UTUGradu-opinnäytetyölomakkeelle.

Ohjaaja saa sähköpostin opiskelijan tekemistä vaiheista ja tämän jälkeen hän hyväksyy Turnitin-tarkastuksen ja opiskelijan täyttämät tiedot sekä merkitsee työlle tarkastajat, joita on yleensä ohjaajan lisäksi yksi. Tämän jälkeen tarkastajilla on neljä viikkoa aikaa antaa arviointilausuntonsa, jotka tulevat valmistuttuaan opiskelijan sähköpostiin. Luettuaan lausunnot opiskelija lähettää lausuntolomakkeen eteenpäin työn hyväksyjälle, eli yleensä laitoksen johtajalle. Opiskelijalla on myös mahdollisuus esittää huomautus tai oikaisupyyntö saamiinsa arviointilausuntoihin. Kun laitoksen johtaja on hyväksynyt opinnäytteen, tulee sähköpostiin ja opintosihteerille tieto arvosanasta (1–5) ja työ siirtyy myös kirjastolle arkistoitavaksi ja julkaistavaksi. Opiskelija voi itse päättää, kuinka laajat julkaisuoikeudet antaa opinnäytetyölleen. Aikaisemmin kansitettuja graduja on ollut mahdollista lukea vain yliopiston tiloissa. Nytkin voi rajata, pääseekö tutkielmaa lukemaan vain Turun yliopiston tietokoneella vai onko se vapaasti luettavissa myös kotikoneilta.

Lisätietoja UTUGradusta sekä yksityiskohtaiset ohjeet jokaisesta eri työvaiheesta löytää osoitteesta <https://utuguides.fi/opinnayte/>. Apua löytyy myös intranetin UTUGradu-sivulta. Palautusprosessi on syytä käydä etukäteen läpi myös ohjaajan kanssa, jotta käy selville, kuinka paljon aikaa prosessiin tulee varata.

Esitarkastukseen on syytä varata kolme viikkoa. Jos haluaa saada kevätlukukaudella tutkintotodistuksen lukukauden loppuun mennessä eli 31.7., niin työ on jätettävä ohjaajalle esitarkastukseen viimeistään huhtikuussa, sillä laitoksen johtaja hyväksyy kevätlukukauden gradut yleensä kesäkuun puolivälissä. Jos taas haluaa tutkintotodistuksen syyslukukauden loppuun mennessä, työ on jätettävä ohjaajalle esitarkastukseen viimeistään lokakuussa. Täältä löytyy edellä esillä ollut tieto pro gradu -tutkielmien hyväksymisaikatauluista:

<https://intranet.utu.fi/fi/yksikot/hum/yksikot/hkt/opetus/Sivut/home.aspx>. On myös hyvä tarkistaa ajoissa, että kaikki opintosuoritukset ovat kunnossa ja ottaa yhteyttä hyväksynnän jälkeen opintosihteriin, jotta hän kokoaisi syventävien suoritukset kokonaisuudeksi (vrt. HuK-tutkinnon todistuksen hankkiminen).

Turun yliopisto otti käyttöön kandidaatintutkielmien sähköisen arviointi- ja julkaisuprosessin kaikissa tiedekunnissa 1.3. 2024 lähtien. Opas UTUKandi-prosessiin löytyy täältä:

<https://utuguides.fi/UTUKandi>. UTUKandi-prosessi muistuttaa suurelta osin pro gradu -tutkielmien vastaavia käytäntöjä eli siihen sisältyy plagiaatintunnistus, arviointi- ja hyväksymisprosessi, sähköinen julkaiseminen yliopiston kirjastossa sekä sähköinen arkistointi. Kandidutkielman valmistumisprosessissa on kuitenkin joitakin eroavaisuuksia suhteessa graduihin. Kun kandidutkielman ohjaaja ja työn tekijä pitävät tutkielmaa valmiina, opiskelija tekee kypsyyskokeen Examissa. Täältä löytyy tietoa kypsyysnäytteen tekemisestä:

<https://intranet.utu.fi/fi/yksikot/hum/opiskelu/perustutkinnot/tutkielmat/Sivut/kypsyysnayte.aspx>.

Kandiseminaarin Moodle-alustalla opiskelija laittaa valmiin kandidutkielmansa Turnitin-plagiaatintunnistusohjelmaan täytettyään ohjaajan hänelle lähettämän UTUKandilomakkeen. Lomakkeen täyttämiseen on ohjeistusta täällä:

https://utuguides.fi/UTUKandi/Opiskelija_tietojen_tayttaminen. Plagiaatintunnistukseen laitettava tutkielma noudattaa mallipohjan asetuksia ja muotoja, ja se on tallennettu PDF-tiedostoksi. Opastusta kandidutkielman palauttamiseen saa UTUKandisivuilta:

<https://utuguides.fi/UTUKandi/palauttaminen>. Ohjaaja tarkistaa plagiaatintunnistusraportin sekä opiskelijan täyttämän lomakkeen, minkä jälkeen hän arvioi tutkielman. Opiskelija saa sähköisesti tiedon arvosanasta.

1.8. Tutkielman arviointiperusteet

Pro gradu -tutkielmat ovat osa syventävien opintojen kokonaisuutta, joten niistä saadut arvosanat vaikuttavat merkittävästi kokonaisarviointiin. Pro gradu -tutkielman ja sivuaineen tutkielman vaatimukset ovat soveltuvilta osin samat, sillä myös sivuaineen syventävät opinnot antavat kotimaisen kirjallisuuden jatko-opintokelpoisuuden. Kandidaatin- ja pro gradu -tutkielmat arvioidaan asteikolla 1–5. Pro gradu -tutkielman korkeimpiin arvosanoihin yltäviltä tutkielmilta edellytetään omaperäistä ongelmanasettelua, omaa teoreettista kehittelyä ja innovatiivisuutta. Kandidseminaarissa ja graduseminaarissa tehtäviin tutkielmiin sovelletaan samoja arviointiperiaatteita. Tutkielmien arvioinnissa kiinnitetään huomiota seuraaviin seikkoihin:

* Onko työssä selkeä tutkimuskysymys tai tutkimusongelma, johon tutkimuksessa pyritään vastamaan?

Yksi tärkeimpiä tutkielman arvioinnin perusteita on tutkimusongelman arvioiminen. Erityisesti humanistisissa tieteissä tutkimuskysymyksen hahmottaminen ja sen jakaminen pienemmiksi osakysymyksiksi muodostaa keskeisen osan tutkimusprosessia. Tutkimuskysymyksen tulisi olla selkeästi rajautunut ja se tulisi kyetä asettamaan kirjallisuustieteelliseen kontekstiin, joka ei tarkoita vain suomalaista kirjallisuudentutkimusta. Näin tutkimuksen tekijä joutuu perustelemaan oman tutkimuskysymyksensä relevanttiuden kirjallisuustieteelliseltä kannalta. Tämä edellyttää tietysti samasta ongelmasta tai sen liepeiltä tehtyjen muiden tutkimusten tuntemista. Mutta yhtä lailla tutkimuskysymys olisi etenkin pro gradu -tutkielmissa kyettävä liittämään osaksi laajempaa kirjallisuustieteellistä traditiota ja sen eri paradigmoja.

* Muodostaako työ loogisen kokonaisuuden, jossa osien (osakysymysten ja -ongelmien) ja kokonaisuuden suhde on mielekäs?

Parhaimmillaan tutkielma on yhtenäinen, jäntevästi ja johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus, jossa tutkimuskysymys on jaettu pienempiin, tutkimuskysymyksen kannalta hyödyllisiin ja mieluusti yhteismitallisiin osakysymyksiin. Työn looginen jäsentyminen näkyy jo dispositiossa.

* Onko tutkimusongelmaa lähestytty tarkoituksenmukaisesti?

Tarkoituksenmukaisuudella tarkoitetaan käytettyjen teorioiden ja menetelmien hyödyllisyyttä tutkimusongelman ratkaisun kannalta. Tutkielmaan on turha kasata esimerkiksi teoriaa vain teorian vuoksi, vaan käytettyjen lähteiden tulisi olla oleellisia juuri tutkimuskysymyksen kannalta. Käytetyn lähteistön arvioinnissa kiinnitetään huomiota siis siihen, kuinka lähdemateriaali palvelee

tutkimuskysymykseen vastaamista ja kuinka tekijä kykenee hyödyntämään lähteitään. Lisäksi teoreettisia lähteitä tulisi hyödyntää pitkin työtä.

* Ovatko käytetyt käsitteet huolellisesti määriteltyjä ja relevantteja tutkimusongelman kannalta?

Tutkielman arvioinnissa pidetään tärkeänä sitä, että työn tekijä on tietoinen käyttämiensä käsitteiden historiallisuudesta ja kykenee niiden loogiseen käyttöön. Käsitteiden mielekkyys tutkimusongelman kannalta on myös osa työn arviointia. Opiskelijan tulisi osoittaa hallitsevansa kirjallisuustieteen perusterminologia ja käsitteistö sekä osata käyttää niitä asianmukaisesti.

* Hallitseeko tekijä aineistonsa?

Tutkielma on myös opinnäyte siinä mielessä, että työn tekijän tulisi osoittaa perehtyneisyytensä tutkimuskysymykseensä liittyvään aiempaan tutkimukseen, aineistoon, lähdemateriaaliin ja tutkimusongelman kannalta relevanttiin teoreettiseen kirjallisuuteen.

* Ovatko väitteet perusteltuja?

Tutkimustyö merkitsee aina väitteiden esittämistä, ja myös tulkinnat ovat väittämiä. Esitetyt väitteet on pystyttävä perustelemaan tutkimuskohteen ja käytetyn lähdeaineiston avulla.

* Onko työn kieliasu selkeä?

Tutkielmassa tulisi käyttää hyvää asiatyyliä ja myös työn ulkoasun tulisi olla huoliteltu.

Arvosanakohtaiset arviointiperusteet löytyvät myös intranetistä hakusanalla ”pro gradu arviointiperusteet”. Sieltä löytyy PDF, johon perusteet on kirjattu. Yliopiston gradututkielmien opassivulta arviointiperusteet löytyvät täältä: https://utuguides.fi/ld.php?content_id=31773405.

2. Tiedonhaku

2. 1. Tiedonhaku ja lähdekritiikki

Lähdeaineiston kerääminen ja siihen perehtyminen on olennainen osa kaikkea tutkimustyötä. Tutkielman lähteet saattavat koostua omaa aihepiiriä käsittelevästä aiemmasta tutkimuksesta, kirjallisuushistorian tiedoista, arkistomateriaalista tai uudemmassa, teoreettisiin kysymyksiin keskittyvästä tutkimuskirjallisuudesta. Kaikki se materiaali, johon tutkija tutkimusprosessin aikana

perehtyy, ei välttämättä päädy valmiiseen tutkimukseen. Koska tietoa on yleensä paljon tarjolla, tutkimuksen tekijän on opeteltava erottamaan olennainen tieto epäolennaisesta. Kandi- ja graduseminaarien alkupuolella järjestetään kirjastokäynti, jossa kirjaston henkilökunta opastaa lähteiden etsimiseen kirjaston erilaisista tietokannoista.

Mistä sitten voi tietää, mikä on tarpeellinen lähde ja mikä ei? Jotta yhden yksittäisen tutkimuksen tekemisestä ei tule elämänmittainen projekti, on tärkeää pitää kirkkaana mielessä oma, itse keksitty tutkimuskysymys. Olennaista on kaikki sellainen materiaali, joka auttaa tutkimuskysymyksen ratkaisemissa. Toisaalta lopullinen, tarkkaan rajattu tutkimuskysymys muotoutuu usein vasta siinä vaiheessa, kun tutkimus on jo melkein valmis. Tutkimuksen tekeminen onkin mitä suurimmassa määrin vuoropuhelua muiden aiheeseen perehtyneiden ja siitä kirjoittaneiden kanssa. Oma näkökulma ja tutkimuskysymys tarkentuvat, kun aiheesta ja aiemmasta tutkimuksesta tietää riittävästi.

Lähdeaineiston tunteminen ja siihen viittaaminen ovat myös olennainen osa tutkimuksen argumentaatiota. Tutkija perustelee tutkimuskysymystään ja tutkimustulostensa merkittävyyttä viittaamalla olemassa olevaan tietoon. Ilman lähteidentuntemusta ja lähteiden kriittistä arviointia ei siis synny hyvää tutkimusta. On arvioitava, kuinka käyttökelpoinen käsillä oleva lähde lopulta on suhteessa tutkimusongelmaan. On esimerkiksi tarkistettava, koska tutkimus on ilmestynyt. Onko tieto ajantasaista? Entä millaiseen kirjallisuuskäsitykseen tekijä sitoutuu? Jos itse tekee narratologista analyysiä Fredrika Runebergin romaaneista, sellaisista tutkimuksista ei ole välttämättä hyötyä, joissa kirjailijan tuotantoa lähestytään biografisesta näkökulmasta.

Myös julkaisupaikka antaa tietoa lähteen sopivuudesta tutkimuskäyttöön. Nimettömän asiantuntija-arvioinnin (referee-käytännön) läpikäynyt artikkeli, joka ilmestyy tieteellisessä aikakauslehdessä, on huomattavasti luotettavampi lähde kuin omakustanneteos – nettitietosanakirja Wikipediasta puhumattakaan. Netissä löytyy paljon hyvääkin tietoa, mutta sivuston luotettavuus on kuitenkin arvioitava tarkkaan, ennen kuin tiedolla on paikka valmiissa tutkielmassa.

Ei ole olemassa vain yhtä ainoaa oikeaa keinoa lähdeaineiston kokoamiseksi. Siinä missä yksi luottaa keskusteluihin opettajien ja kollegoiden kanssa, toinen suorittaa omatoimista systemaattista tiedonhakua kirjastojen tietokantaohjelmien avulla. Molemmat keinot ovat hyviä, mutta eivät yksinään takaa tyydyttävää lopputulosta. Ajatus siitä, että lähdeaineiston voisi heti tutkimusprosessin alussa rajata kovin tarkasti, on mahdoton. Jokaisen lähdekirjallisuutena käytetyn artikkelin ja tutkimuksen lopusta löytyy lähdeluettelo, joka johdattaa aina uusien lähteiden äärelle.

Vaikuttava lähdeluettelo ei kuitenkaan ole hyvän tutkimuksen tae. Hienosta ja ainutlaatuisesta lähdeaineistosta ei ole hyötyä, mikäli tutkimuksen tekijä ei pysty osoittamaan perehtyneensä siihen ja ymmärtäneensä lukemaansa sekä kykenevänsä käyttämään lähteitään pätevästi.

2.2. Tietokannat

Tietoa tarvitaan myös tiedon kriittisessä arvioimisessa ja seulotun tiedon hyödyntämisessä. Internetin hakukoneista saa helposti suuren määrän osumia, mutta ne ovat suurimmaksi osaksi asiaa vain ohuesti sivuavia tekstejä ja amatöörimäisiä kirjoituksia. Tarvitaankin tiedonhakumenetelmiä. Ne ovat parempia kuin internetin hakukoneet, ja niitä on runsaasti tarjolla. Kirjastolaitos pitää yllä monenlaisia tiedonhakujärjestelmiä. Lisäksi tieteenaloilla on systemaattisesti ylläpidettyjä tietokantoja.

Suomessa on kansallisbibliografia nimeltään Fennica osoitteessa <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/palvelut/fennica-suomen-kansallisbibliografia>. Se on luettelo maassamme julkaistuista kirjoista ja lehdistä. Fennica ei ole täydellinen luettelo, mutta erittäin kattava. Lisäksi kansallisbibliografiaan kuuluu se aineisto, joka käsittelee Suomea tavalla tai toisella, vaikka se olisikin julkaistu jossain muussa maassa. Internetin kautta Fennica on vapaasti kaikkien käytettävissä. Fennica kertoo kuitenkin vain julkaisun olemassaolon, ei sitä, mistä sen saisi luettavakseen. Tässä tulevat sitten avuksi kirjastojen aineistotietokannat.

Usein yleisiä kirjastoja käyttökelpoisempia ovat erikoiskirjastot ja tieteelliset kirjastot. Erikoiskirjastojen yksittäisiä tietokantoja on satoja, joten tehokkainta tiedon haun kannalta on hakeutua johonkin usean kirjaston yhteiseen tietokantaan. Turun yliopiston kannalta keskeinen on VOLTER-tietokanta, johon on luetteloitu Turun yliopiston kirjaston kokoelmat. Turussa opiskelevaa hyödyttää myös ALMA, joka on Åbo Akademin kirjaston tietokanta.

Volterissa oleva Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimus on uusi opas, joka korvaa aiemmat erilliset HKT:n oppiaineryhmien oppaat. Se löytyy klikkaamalla Volterin etusivulla Oppaat -> Aineistot tieteenaloittain -> Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimus. Valikossa on valittavissa mm. niin kirjat (Volter, Finna.fi, ÅA:n Alma, AMK:n Finna), lehdet (ARTO eli kotimaisten artikkeleiden tietokanta), monialaiset ulkomaiset tietokannat, TY:n opinnäytteet kuin oppiainekohtaiset ulkomaiset tietokannat.

Kotimaiset tiedonlähteet eivät kuitenkaan riitä. Helpoimmin kansainvälisen tiedon lähteille pääsee – taas kerran – kirjastojen avulla. Tutustuminen kansainvälisiin verkkoaineistoihin kannattaa aloittaa Turun yliopiston kirjaston verkkoaineistosivuilta

Lähes kaikille tietokannoille on yhteistä se, että niihin luetteloidut julkaisuviitteet on varustettu asiasanoilla. Asiasanoiksi ei laiteta mitä tahansa sanoja vaan asiasanoitus tapahtuu mietityn asiasanalistan mukaan. Kirjallisuudentutkimuksessa käytetään Yleisen suomalaisen asiasanaston eli YSA:n mukaista sanoitusta: <https://finto.fi/ysa/fi/>. Asiasanahakuja kannattaa harjoitella. Jos asiasanalla saa noin 6000 viitettä, on asiasana ollut liian yleinen ja tuloksena on liian suuri joukko viitteitä yhden ihmisen läpikäytäväksi.

Tietokantoja on todella paljon eikä kenenkään aika riitä niiden systemaattiseen läpikäymiseen. Kannattaakin pyrkiä löytämään muutama sopiva tietokanta, joiden käyttöön perehtyy kunnolla. Finna.fi, <https://finna.fi/>, on valtakunnallinen tiedonhakupalvelu ja kattava paikka löytää korkeakoulu- ja erikoiskirjastojen aineistoja. Hakupalvelusta löytyy aineistoja myös suomalaisista arkistoista, yleisistä kirjastoista ja museoista. Finnassa voi selata aineistoja tieteenaloittain, aihealueittain ja aineistotyyppien mukaan. Käyttäjä voi valita itselleen sopivat tietokannat ja kohdistaa haun yhdellä kertaa niihin kaikkiin. Finnassa voi myös tallentaa hakuja ja suosikkeja myöhempiä käyttöä varten.

Gradussa tarvitaan jo melko suuri viitemäärä ja lähdekirjallisuus. Sen hallintaa helpottamaan on kehitetty RefWorks. Se on viitteidenhallintaohjelma, jota ei tarvitse ladata omalle koneelle, vaan se on käytettävissä miltä koneelta tahansa. Viitteidenhallintaohjelman avulla voi siirtää hakutulokset eri tietokannoista omaan virtuaalikirjastoon. Viitteet voi myös järjestää käytön kannalta sopiviin kansioihin, ja viitteistä voi tehdä linkkejä kokotekstiatikkeleihin. RefWorksissa voi muotoilla esimerkiksi tekeillä olevan seminaarityön tai gradun lähdeviitteet automaattisesti.

2.3. Kirjallisuuden yleisesitykset ja bibliografiat

Tietoa on osattava siis etsiä. Vaikka internetin kautta lähes kaikki tiedonlähteet ovat globaalissa käytössä, tietoverkkojen merkitys vaihtelee tutkimusaloittain. Kun tekniikan ja biotieteen aloilla tiedonhakuja tehdään lähes yksinomaan tietojärjestelmien avulla, humanistisilla aloilla uusi tieto ei korvaa ja kumoa yhtä yksiselitteisesti vanhaa tietoa, ja siksi iso osa saatavilla olevasta lähdeaineistosta on yhä edelleen painetuissa kirjoissa ja löytyy kirjastojen hyllyiltä. Lähdeaineistoa

etsiessä onkin osattava käyttää myös painettuja bibliografioita ja hakuteoksia (jotka kyllä yhä useammin löytyvät myös elektronisista tietokannoista).

Kirjallisuuden yleisesitykset ovat tutkielman tekijän tärkeitä apuvälineitä, hakipa sitten tietoa tietyistä kirjailijasta, aikakaudesta tai vaikkapa lajista. Lisäksi niiden lähdeluetteloita voi käyttää apuna lisämateriaalin etsinnässä. Uusimmat Suomen kirjallisuudesta tehdyt tarinat ovat *Suomen kirjallisuushistoria 1–3* (1999), samana vuonna ilmestynyt *Finlands svenska litteraturhistoria 1–2* (1999–2000) sekä *Suomen nykykirjallisuus I-II* (2013). Tärkeä lähde on myös esimerkiksi kolmiosainen teossarja *Suomen kirjailijat*, jossa esitellään kirjailijoiden tuotantoa vuodesta 1809 vuoteen 1980. Tästä kirjasta löytyy tietoa myös siitä, missä teoksia on arvosteltu.

Silloin kun halutaan saada selville, mitä kirjallisuutta tietyltä alueelta on olemassa, avuksi tulevat bibliografiat eli systemaattiset kirjaluettelot, joihin voi tutustua Turun yliopiston ja Åbo Akademin kirjastoissa. Luetteloita on paljon: avuksi kannattaa ottaa eri tietokannat (vaikkapa alkuun Volter) ja tehdä niihin asiasanahakuja itseä kiinnostavalta alueelta. Esimerkiksi teossarjaan Suomalainen kirjallisuus (vuodesta 1939 Suomen kirjallisuus) on luetteloitu kaikki Suomessa vuoteen 1994 mennessä painettu kirjallisuus. Internetin kautta taas on saatavilla edellisessä luvussa mainittu Suomen kansallisbibliografia Fennica, osoitteessa <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/palvelut/fennica-suomen-kansallisbibliografia>. Viimeisin kotimaista kirjallisuudentutkimusta koskeva luettelo on Lasse Koskelan kokoama bibliografia (KTSV 50/1) vuosina 1986–1994 ilmestyneistä artikkeleista ja monografioista. Aiempi suomalainen kirjallisuudentutkimus (vuosilta 1901–1985) taas sisältyy Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirjan niteisiin 4, 5, 11, 17, 19, 29, 36, 39 ja 45. Bibliographia Studiorum Uralicorum (Uralistiikan tutkimuksen bibliografia) sisältää kirjallisuudentutkimuksen vuosilta 1917–1985.

On myös hyvä pitää mielessä, että bibliografioita tulee jatkuvasti lisää. Uutuuksista kannattaa kysyä yliopiston kirjaston henkilökunnalta. Edellä mainittujen teosten ohella tietoa voi etsiä esimerkiksi seuraavista teoksista. Niistä osa yleisesittelyjä tietyistä kirjallisuuden lajeista tai kirjailijoista, joten ne toimivat pikemmin taustakirjallisuutena kuin varsinaisena tutkimuslähteenä.

- Ritva Aarnio & Ismo Loivamaa (toim.): *Kotimaisia naistenviihteen taitajia* (1999)
- Niklas Bengtsson: *Kauhua ja kirmailevia kummituksia. Kotimaisen kauhun varhaisia vaiheita ja 90-luvun kauhukirjallisuutta* (2001)
- Ari Haasio: *Kotimaisia dekkarikirjailijoita* (2001)
- Eeva-Liisa Haanpää & Marja-Leena Rautalin: *Suomalaisen kirjallisuuden käännökset*

1976–1992 (1993)

- Yrjö Hosiaislouma: *Kirjallisuuden sanakirja* (2003)
- Siru Kainulainen & Johanna Krappe (toim.): *Suomalaisia nykyrunoilijoita* (2008)
- Lasse Koskela: *Suomalaisia kirjailijoita Jöns Buddesta Juhani Ahoon* (1990)
- *Kotimaisia lasten- ja nuortenkirjailijoita 1–5* (1995–2008)
- *Kotimaisia nykykertoja 1–7* (1997–2008)
- Kai Laitinen: *Suomen kirjallisuuden historia* (1981, 3. uusittu painos 1991)
- Marja Lehtinen: *Luettelo 1800-luvun suomalaisista kirjallisuudentutkimuksista* (1989)
- Maria-Liisa Nevala (toim.): *”Sain roolin johon en mahdu.” Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja* (1989)
- Kari-Otso Nevalouma (toim.): *Kotimaisia eräkirjailijoita 1* (2002)
- Kari-Otso Nevalouma (toim.): *Kotimaisia sotakirjailijoita* (2001)
- Otavan kirjallisuustieto (1990)
- Vesa Sisättö & Toni Jerrman (toim.): *Kotimaisia tieteis- ja fantasiakirjailijoita* (2006)
- *Suomen kirjallisuus I–VIII* (1963–1970)
- Pekka Tarkka: *Suomalaisia nykykirjailijoita* (kuusi ajantasaistettua editiota)
- Thomas Warburton: *Ättio år finlandssvensk litteratur* (1984)

2.4. Aikakauslehdet ja kirjallisuusarvostelut

Tutkimusmaailman ajankohtaisin tieto löytyy oman alan kotimaisista ja kansainvälisistä lehdistä. Niihin on tärkeä tutustua, jotta tietää missä tutkimuksessa mennään. Toisekseen niidenkin lähdeluettelot ohjaavat, yleisesitysten tapaan, uusien lähteiden pariin. Artikkelien haussa kannattaa hyödyntää edellisessä luvussa mainittuja tietokantoja (kuten ARTOa). Osaan ulkomaisista alan lehdistä voi tutustua seminaarikirjastossa. Lisäksi Turun yliopiston kirjaston verkkoaineistot tarjoavat käyttöoikeuden (ja tulostusmahdollisuuden) kymmeniin kirjallisuudentutkimuksen erikoislehtiin. Seuraavassa on lueteltu esimerkinomaisesti joitakin kotimaista kirjallisuutta koskevia lehtiä:

- Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti *Avain* ja sitä edeltävä Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja (1929–2003). *Avain* on luettavissa osoitteessa journal.fi/avain
- *Kulttuurintutkimus*, *Sukupuolentutkimus-lehti*, *Sananjalka* sekä esimerkiksi *Tiede ja edistys* ja *Niin & näin* sisältävät Avaimen lailla tieteellisen arvioinnin läpikäyneitä referee-artikkeleita

kulttuurin, yhteiskunnan, kirjallisuuden, kielen ja sukupuolentutkimuksen alueilta.

Kulttuurintutkimus-lehteä voi lukea osoitteessa <https://kulttuurintutkimus.fi/lehti/>.

Sukupuolentutkimus-lehteä (aiemmin *Naistutkimus/Kvinnoforskning*) voi lukea osoitteessa <https://journal.fi/sukupuolentutkimus/index>

- *Parnasso*, *Nuori Voima*, *Lumooja*, *Kanava* ja *Valvoja* ovat kirjallisia aikakauslehtiä, joissa on kirjallisuutta käsittelevien artikkelien lisäksi myös arvosteluja
- Runoudelle omistautuneita lehtiä ovat *Tuli&Savu* (myös nettilehti <http://www.tulijasavu.net/>) ja (vuoteen 2006 ilmestynyt) *Runouden vuosikirja MotMot*
- *Onnimanni* tutustuttaa nuortenkirjallisuuteen ja esimerkiksi *Portti-lehti* tieteiskirjallisuuteen
- *Books from Finland* esitteli Suomen kirjallisuutta nimensä mukaisesti englanninkielellä (<http://www.booksfromfinland.fi/>, vuoteen 2008 paperiversiona).
- Osoitteessa (<https://digi.kansalliskirjasto.fi/search?formats=NEWSPAPER>) avautuu upea mahdollisuus tutustua historiaan ja vanhoihin kirjallisuusarvosteluihin; Historiallinen sanomalehtikirjasto sisältää kaikki suomalaiset sanomalehdet, jotka on julkaistu 1771–1900.
- Kansalliskirjaston digitaalisiin aineistoihin (<https://digi.kansalliskirjasto.fi/etusivu>) kuuluu nykyään paljon muutakin kuin sanomalehdet ja aikakauslehdet ja aineistomassa kasvaa koko ajan.

Kirjallisuusarvostelut ovat keskeinen lähde erityisesti vastaanoton tutkijoille, mutta muitakin kiinnostanee, mitä kriitikot ovat tutkittavista teoksista kirjoittaneet. Kirjallisuusarvosteluja- vihkosiin on koottu valokopioina kirjallisuuskritiikin arvosteluja (vuosilta 1972–2002) – ne löytyvät Arcanumin kirjastosta ja niitä voi lukea varastosta noudettuna yliopiston pääkirjastossa. Lähdeviitteissä on kuitenkin aina viitattava alkuperäislähteeseen, ei kyseiseen sarjaan! Avuksi voi olla myös Arvosteleva kirjaluetelo sekä sen seuraaja Kriitikos. Netissä taas toimii verkkolehti *Kiiltomato* (<http://www.kiiltomato.net/>), jossa arvostelujen parissa ahkeroi laaja kirjoittajajoukko.

Myös Turun yliopiston kirjaston lehtilukusali on oikea osoite arvosteluista kiinnostuneelle. Sidottujen vuosikertojen hakemistoista näkee, mitä on arvosteltu ja missä. Tarvittaessa voi ottaa yhteyttä myös kustantamoihin, jotka arkistoivat omien kirjailijoidensa teosten arvostelut.

2.5. Kirjeet, käsikirjoitukset ja nauhoitteet

Tarve käyttää arkistomateriaalia tutkimuksen teossa riippuu paitsi tutkimuskysymyksestä myös siitä teoreettisesta kehyksestä, johon tutkimuksen tekijä sitoutuu. Nykyinen kontekstualisoiva tutkimusote on lisännyt jonkin verran kirjallisuudentutkijoiden kiinnostusta arkistoaineistojen käyttöä kohtaan.

Katri Kivilaakso kirjoittaa *Avain*-lehdessä (1/2009) aiheesta muun muassa näin:

Vallitseva kirjallisuuskäsitys ohjaa kilpailuttamaan ja tallentamaan painettua kaunokirjallisuutta historioihin syntyprosessistaan irtileikattuina, esteettisesti ehyinä teoksina. Kun arkistossa katsoo repaleisia tuherruksia, tekstimassaa, josta painetut teokset kuoriutuivat esiin, on pakko kysyä itseltään, eikö kirjallisuus voi olla – ja eikö se usein ole – rikkonaista, epävarman tai epätoivoisen ihmisen suurelta osin sekavaa höpötystä itselleen ja ihmisille ympärillään, kömpelöä yritystä tulla ymmärretyksi tai illuusion tavoittelua edes kuulluksi tulemisesta?

Arkistoja voi hyödyntää mitä moninaisimmilla tavoilla. Hanna Karhu, Katri Kivilaakso ja Viola Parente-Čapková kirjoittavat *Avaimessa* (1/2023; <https://journal.fi/avain/article/view/127487>):

”Arkistot ovat myös muuttuneet radikaalisti viime vuosikymmenien aikana, osittain poliittisista syistä, kun aiemmin suljettuja tai salassa pidettäviä aineistoja on eri maissa avattu, ja toisaalta digitalisaation takia.” Jos arkistomateriaalin käyttö tuntuu oman tutkimuksen kannalta relevantilta, alkuun pääsee jo tutustumalla olemassa oleviin aineistoihin verkon kautta. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkiston (<https://www.finlit.fi/arkisto/kirjallisuuden-ja-kulttuurihistorian-kokoelma/>), Åbo Akademin käsikirjoituskokoelman (<http://www.abo.fi/public/bibhandskrifter>) tai Työväen arkiston (<http://www.tyark.fi/>) verkkosivuilla on monipuoliset hakuohjelmat, joiden kautta saa tietoa mahdollisista kirjekokoelmista, päiväkirjoista, kirjailijahaastatteluista ja muista aineistoista. Arkistoista ja verkkoaineistoista on monipuolista lisätietoa runsaasti esimerkiksi osoitteessa <https://www.finlit.fi/aineistomme-verkossa/>.

Itse aineistoihin on pääsääntöisesti tutustuttava paikan päällä. Mitään yhtenäistä käytäntöä ei kuitenkaan ole vaan asiaa on tiedusteltava kustakin arkistosta erikseen. Muutoinkin arkistokäynnistä on tapana sopia aina etukäteen esimerkiksi sähköpostitse. Oppiaineessamme on jonkin verran kirjailijoiden haastattelunauhoituksia ja -litterointeja, samoin kuin käsikirjoitus- ja kirjemateriaalia. Tietoa asiasta saa oppiaineen henkilökunnalta. Kirjailijahaastatteluista ja nauhojen säilytyspaikoista on myös ilmestynyt Ritva Haavikon ja Kaarina Salan toimittama kirja *Kirjailijahaastattelut* (SKS 1987). Eikä kukaan kiellä tapaamasta ja haastattelemasta vielä elossa olevaa kirjailijaa!

2.6. Opinnäytteet

Yliopistossa tehtävät opinnäytteet ovat tärkeä osa akateemista koulutusta. Niiden asema tutkimuksen lähdeaineistona ei kuitenkaan ole itsestään selvä. Ne eivät voi olla päälähteitä, koska kyse on töistä, joissa harjoitellaan tutkimuksen tekemistä. Toisaalta on syytä tarkistaa, ettei kukaan muu ole tehnyt samasta aiheesta opinnäytettä kuin mistä itse on kiinnostunut. Pro gradu- ja lisensiaattitutkielmat on hyvä ottaa huomioon myös silloin, kun tutkimusaiheesta on muutoin kovin vähän tietoa saatavilla. Esimerkiksi aivan viimeisimmästä kirjallisuudesta ei välttämättä ole ilmestynyt tutkimusta, joten tällaisessa tilanteessa opinnäytetöihin perehtyminen auttaa oman näkökulman jäsentämisessä. Turun yliopistossa tehtyjä opinnäytteitä voi etsiä yliopiston kirjaston tarjoamasta oppaasta osoitteessa <https://utuguides.fi/opinnaytteet>. Muiden suomalaisten yliopistojen opinnäytteitä voi hakea Melinda-tietokannasta. Melindan monikenttähaussa aineiston voi kohdistaa opinnäytteisiin valitsemalla sopivan vaihtoehdon Aineisto-pudotusvalikosta (väitöskirjat, lisensiaattityöt, gradut, opinnäytteet): <https://melinda.kansalliskirjasto.fi/F/UGE2Q4JILVMP2KI9T672C1HBQ1TKQKQRJ9U6BA6U6CF8NIA2RX-06553?func=find-a-0>.

3. Lähteet

3.1. Lähdeviitteet

Lähdeviitteitä käytetään osoittamaan, mistä jokin tieto on peräisin. Kotimaisen kirjallisuuden oppiaineessa lähdeviitteet merkitään sisäviitein eli sulkeissa varsinaisen tekstin lomaan. Kun samalla sivulla on peräkkäin useita viittauksia samaan lähteeseen, voidaan tarpeen vaatiessa käyttää mt.-lyhennettä (mainittu teos). Alaviitteissä voidaan tuoda esiin havaintoja, jotka liittyvät päätekstiin mutta päätekstiin sijoitettuna häiritsevät tekstin etenemistä. Alaviitteissä voi myös poiketa päätekstistä esimerkiksi tuomalla esiin rinnasteisia kysymyksiä ja läheisiä käsitteitä tai kehitellä teemoja, jotka ovat varsinaiseen tutkittavaan asiaan suhteutettuina toissijaisia. Alaviitteissä voi myös määritellä käsitteitä.

Lähdeviitteiden merkitsemisessä on oleellista merkintätavan selkeys, loogisuus ja johdonmukaisuus. Lähde merkitään sivun tarkkuudella, jotta lukija voi helposti tarkistaa esitetyt tiedot. Tiedon tulee löytyä viitteen ilmoittamasta paikasta. Tutkimuskirjallisuuteen viitatessaan tutkielman tekijän kannattaa pohtia myös viittauskäytäntöjen eroja. Esimerkit 3 ja 4

havainnollistavat, miten myös viittauskäytäntö rakentaa merkityksiä. Esimerkki 3 antaa ymmärtää, että kyseessä on ns. yleisempi totuus, kun taas esimerkki 4 paikantaa väitteen tietyn ihmisen näkökulmaksi.

Tutkimuskohteeseen viittaaminen

Tutkimuskohteeseen viitataan sisäviitteellä ja teoksesta käytetään lyhennettä. Lyhenne muodostetaan teoksen alkukirjaimesta tai -kirjaimista: *Tainaron* = T, *Tulitikkuja lainaamassa* = TL. Samalla kirjaimella alkavat teokset erotetaan toisistaan seuraavasti: *Saara* = Sa, *Syntisäkki* = Sy.

Tutkimuskohteesta käytetty lyhenne selitetään sekä varsinaisessa tekstissä viitattaessa kohteeseen ensimmäistä kertaa että lähdeluettelossa. Tutkimuskohteeseen viitattaessa ei sulkeissa käytetä pilkkua lyhenteen ja sivunumeron välissä. Tutkimuskohteeseen viitattaessa sulkeisiin laitetaan piste sivunumeron jälkeen silloin, kun lainattava kohta on useamman kuin yhden virkkeen mittainen. (Ks. myös Liitteet V ja VI.)

ESIMERKKI 1.

” Rappu on kylmä persuksen alla...” (*Juostu maa* = JM 43.)

*Lähdeluetteloon merkitään: JM = Niemi, Marjo 2004: *Juostu maa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Kun viitataan yksittäiseen runoon tai novelliin, viitteessä käytetty lyhenne muodostetaan kokoelman nimestä. Tekstissä runon/novellin nimi osoitetaan lainausmerkeillä eikä nimeä kursivoida. Romaanien ja kokonaisten runo- ja novellikokoelmien nimet kursivoidaan.

ESIMERKKI 2.

Tuuve Aron novellin ”Uusi mies” keskushenkilö kuvaa perhesuhteitaan lakonisesti:

” Poika vihaa minua, tyttäreni eivät halua edes tutustua. ” (*Harmia lämpöpatterista* = HL 21.)

Tutkimuskirjallisuuteen viittaaminen

Lähdeteokseen viitattaessa kaarisulkeisiin merkitään kirjoittajan/kirjoittajien sukunimi (-nimet), teoksen julkaisuvuosi ja sivunumero. Sisäviite sijoitetaan virkkeen loppupisteen edelle, mikäli lähde viittaa yhteen virkkeeseen tai sitä lyhyempään tekstin osaan.

ESIMERKKI 3.

Narratologia on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimisessa (Kirstinä 2000, 101).

Kun itse tekstissä mainitaan lähdeteoksen kirjoittajan nimi parafrasoin yhteydessä, merkitään sisäviite nimen jälkeen. Silloin kaarisulkeisiin merkitään teoksen ilmestymisvuosi ja sivunumero.

ESIMERKKI 4.

Leena Kirstinän (2000, 101) mukaan narratologia on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimisessa.

Sisäviite merkitään loppupisteen jälkeen, jos se viittaa laajempaan kokonaisuuteen, useaan virkkeeseen tai kappaleeseen. Tällöin sisäviitteessä käytetään pistettä.

ESIMERKKI 5.

Narratologia on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimuksessa. Narratologian nousua johtavaan asemaan on edesauttanut, että jo kouluopetuksessa käytetään narratologisia periaatteita ja keskeisiä käsitteitä. (Kirstinä 2000, 101.)

Jos viitattava kohta lainataan suorana sitaattina (kokonainen virke tai useita virkeitä), tulee sisäviitteen sisälle piste.

ESIMERKKI 6.

Narratologian merkityksestä voidaan todeta: ” Narratologia kertomuksen oppina on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimuksessa, sillä sen periaatteet ja keskeinen käsitteistö on omaksuttu kouluopetukseen saakka. ” (Kirstinä 2000, 101.)

Käytettäessä lyhenteitä ks. tai vrt. sisäviitteessä merkitään lyhenteen alkukirjain pienellä silloin, kun viite kohdistuu yhteen virkkeeseen. Kun sisäviite kattaa useita virkkeitä tai kokonaisen kappaleen, merkitään lyhenne isolla kirjaimella.

ESIMERKKI 7.

Kirjallisuudentutkimuksen kielenkäyttöön sisältyy yli 30 erilaista realisminimitystä (ks. Lappalainen 1998, 15).

Kirjallisuudentutkimuksen kielenkäyttöön sisältyy yli 30 erilaista realisminimitystä. Nämä vaihtelevat arkirealismista ideaalirealismiin, maagisesta realismista indignaatiorealismiin. (Ks. Lappalainen 1998, 15.)

Jos viitataan useaan samalta kirjoittajalta samana vuonna ilmestyneeseen teokseen, erotetaan teokset toisistaan liittämällä vuosiluvun perään kirjain a, b, c jne. teoksen/ artikkelin nimen aakkosjärjestyksen mukaan.

ESIMERKKI 8.

Päivi Lappalaisen (1998b, 16) mukaan realismi on terminä epävakaa.

* Lappalaisen artikkelin otsikko on ” Realismista – puolesta ja vastaan”.

Päivi Lappalaisen (1998a, 78) mielestä kulttuurin feminisaatio liittyy realismiin.

* Lappalaisen artikkelin otsikko on ” Realismi ja naisen ruumis” .

Kun viitataan sanomalehtikirjoitukseen, sisäviitteeseen merkitään kirjoittajan sukunimi ja kirjoituksen ilmestymispäivämäärä. Jos kirjoittaja ilmenee tekstistä, tulee sisäviitteeseen vain kirjoituksen ilmestymispäivämäärä.

ESIMERKKI 9.

Harhama on omituinen sekoitus sensualismia ja asketismia (Leino 9.6.1909). Eino Leinon (9.6.1909) mukaan *Harhama* on omituinen sekoitus sensualismia ja asketismia.

Jos teoksesta käytetään muuta kuin ensipainosta, ilmoitetaan se seuraavasti: (ensipainoksen ilmestymisvuosi/käytetyn painoksen vuosi, sivunumero).

ESIMERKKI 10.

Kai Laitinen (1981/1997, 467) nimeää Meriluodon *Lasimaalauksen* uuden lyriikan airueeksi.

Jos teoksella/artikkelilla on kaksi tai kolme tekijää, käytetään kirjoittajien nimien välissä &-merkkiä.

ESIMERKKI 11.

Hypertekstille on olemassa monenlaisia määritelmiä (Kämäräinen & Haapasalo 1998, 2).

Jos teoksella on enemmän kuin kolme tekijää, voidaan viite merkitä Tekijä (teoksen nimiösivulla ensimmäisenä mainittu) ym. -merkinnällä.

ESIMERKKI 12.

Tieteenalana maantiede jaetaan perinteisesti yleismaantieteeseen ja aluemaantieteeseen (Haarni ym. 1997, 10–11).

* Vaikka käyttäisi sisäviitteessä Tekijä 1. ym. -merkintää, lähdeluettelossa ilmoitetaan kaikki tekijät teoksen nimiösivun mukaisessa järjestyksessä. Aakkostus tapahtuu ensimmäisen tekijänimen alkukirjaimen mukaan. Esimerkissä mainittu teos on lähdeluettelossa: Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani, Sirpa 1997: *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.

Jos samaan sisäviitteeseen sijoitetaan kaksi lähdeviittausta, erotetaan ne toisistaan puolipisteellä.

ESIMERKKI 13.

Ihmisen ja koneen välistä suhdetta jäsennetään nykyään kyborgin metaforan kautta (Kämäräinen & Haapasalo 1998, 218; Järvinen 1999, 75).

Jos kyseessä on nimimerkki, lähdeviitteessä käytetään kirjoittajan oikeaa nimeä, mikäli se saadaan selville. Lähdeluettelossa mainitaan sekä nimimerkki että oikea henkilöllisyys, jos se tiedetään.

ESIMERKKI 14.

Ainoassa teoksesta julkaistussa arvostelussa nimimerkki E.W. teila teoksen (ks. Wadenström 1928, 445).

Kun viitataan internetin kautta tavoitettuun elektroniseen kirjaan, artikkeliin, raporttiin, muistioon, eripainokseen tai muuhun sellaiseen, kirjoitetaan sisäviitteeseen Tekijännimi ja vuosiluku (sivujen luomisajankohdan vuosi). Jos tekijää ei ole mainittu tai viitataan koko WWW-dokumenttiin, sisäviitteeseen merkitään esimerkiksi internet-sivun nimi ja vuosiluku (jos sellainen sivulta löytyy). Jos sivun nimi on pitkä, käytä lyhennettä. Tarvittaessa voi käyttää tarkentavaa alaviitettä.

ESIMERKKI 15.

Lehtonen selittää tarkasti, miten Internet-lähteisiin viitataan (ks. Lehtonen 1997). Asiaa on tutkittu kysymällä, miten sairautta selitetään tieteessä ja miten sitä merkityksellistetään kaunokirjallisuudessa (Sairaus-projekti 2009).¹

Alaviitteet

Alaviitteisiin merkitään tarkennuksia, käsitteiden määritelmiä, sivupolkuja tms. Tekstiin merkitään viitenumero, joka alkaa joka sivulla ykkösestä tai kulkee juoksevana kyseisen pääluvun ajan. Sivun alareunaan tulee sama numero ja sen jälkeen alaviitteen teksti. Alaviitteet kirjoitetaan rivivälillä yksi.

Jos viittaus kohdistuu tiettyyn sanaan tai käsitteeseen, viitenumero tulee heti kyseisen sanan/käsitteen perään.

ESIMERKKI 16.

Teoksessa artikuloituu² moderniin liitetty ambivalenssi.

Jos alaviite liittyy isompaan kokonaisuuteen (virke, kappale), merkitään viitenumero pisteen jälkeen.

ESIMERKKI 17.

Harhama-teos on versio faustisesta kamppailusta Jumalan ja Perkeleen välillä.³

¹ Lähteenä on mainitusta tutkimushankkeesta kertova www-sivusto.

² Käytän artikulaatio-käsitettä Stuart Hallin tapaan. Hallin mukaan artikulaatio tarkoittaa sekä julkilausumista että asioiden yhteen liittämistä (ks. Hall 1995).

³ Marshall Bermanin (1982, 64) mukaan Faust-myytti on keskeinen moderniin kokemukseen liitetyn ambivalenssin jäsentäjä. Esittäessään Faust-myytistä oman variaationsa *Harhama* siis liittyy laajaan modernin yksilöitymisprosessin kuvaamisperinteeseen.

3.2. Lähdeluettelo

Lähdeluetteloon kootaan tekijänmukaisessa aakkosjärjestyksessä kaikki lähteet, joihin tutkielmassa viitataan. Kuten viitteiden merkitsemisessä, myös lähdeluettelon laadinnassa olennaista on selkeys, täsmällisyys ja johdonmukaisuus. Lähdeluettelossa erotetaan toisistaan tutkimuskohde ja tutkimuskirjallisuus. Lähdeluettelon pääotsikkona on Lähteet. Tarvittaessa voidaan käyttää väliotsikkoja (esimerkiksi Painetut lähteet, Painamattomat lähteet, Arkistolähteet, Käsikirjoitukset, Kirjeet, jne.).

*Lähdeluettelossa käytetään tihennettyä riviväliä.

Tutkimuskohteen merkitseminen lähdeluetteloon

Tutkimuskohde tai -kohteet merkitään lähdeluetteloon ensimmäisenä seuraavalla tavalla:

Kirjainlyhenne = kirjoittajan Sukunimi, Etunimi painovuosi: Teos (kursiivilla). Kustannuspaikka: Kustantaja. (HUOM! Ei painopaikka; kustannuspaikka on yleensä merkitty teoksen nimiösivulle kustantajan nimen yhteyteen. Jos kustannuspaikkaa ei mainita lähteessä, merkitään sen kohdalle: sine loco. Jos kustannusvuosi ei selviä, merkitään sen paikalle: sine anno.

ESIMERKKI 18.

E = Kivimaa, Arvi 1930: *Epäjumala. Romaani*. Helsinki: Otava.

PH = Talvio, Maila 1901/1956: *Pimeänpirtin hävitys. Kootut teokset II*. Helsinki: WSOY.

* Nimiölehdelmä ilmenee teoksen kokonaisotsikko: Kivimaan tapauksessa teoksen koko otsikko on siis *Epäjumala. Romaani*.

* Jos teoksesta käytetään muuta kuin ensimmäistä painosta, laitetaan ensimmäisen painoksen vuosiluku ennen vinoviivaa. Samaa käytäntöä noudatetaan myös tutkimuskirjallisuuden kanssa.

* Koska kyseinen tutkittava kaunokirjallinen teos, romaani, on osa koottuja teoksia, kursivoidaan käytetty romaani sekä ilmaistaan kokonaisteos.

Tutkimuskirjallisuuden merkitseminen lähdeluetteloon

Tutkimuskirjallisuus tulee lähdeluetteloon aakkosjärjestyksessä tutkitavan kaunokirjallisuuden jälkeen. Seuraavassa esimerkkejä erilaisten lähdekirjojen merkitsemisestä.

Monografia

Monografia merkitään lähdeluetteloon seuraavan kaavan mukaisesti:

Sukunimi, Etunimi painovuosi: *Teoksen nimi (kursiivilla)*. Mahdollisen uusintapainoksen numero.)
(Mahdollisen julkaisusarjan nimi.) Kustannuspaikka: Kustantaja.

ESIMERKKI 19.

Alhoniemi, Pirkko 1972: *Idylli särkyä. Kansallisromanttisten ideaalien mureneminen jälkiromantiikan ja realismin kauden kirjallisuudessamme*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 305.
Helsinki: SKS.

Alhoniemi, Pirkko 1989: *Isät, pojat, perinnöt. Bertel Kihlmanin ja Christer Kihlmanin kirjallisesta tuotannosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 499. Helsinki: SKS.

Greenfeld, Liah 1992/1994: *Nationalism: Five Roads to Modernity*. 2nd printing. Cambridge and London: Harvard University Press.

Kämäräinen, Juha & Haapasalo, Lenni 1998: *Hyperteksti. Laatiminen ja käyttö oppimisen, tiedonhankinnan ja kirjallisuuden näkökulmista*. Joensuu: Medusa-Software.

Laitinen, Kai 1981/1997: *Suomen kirjallisuuden historia*. 4. uusittu painos. Helsinki: Otava.

- * Ensipainos ilmoitetaan tekijän nimen jälkeen ennen vinoviivaa ja käytettyä painosta.
- * Jos kirjoittajia on useita, aakkostetaan teos nimiösivulla ensimmäiseksi mainitun tekijän mukaan.
- * Jos samalta tekijältä on useita teoksia, ne ilmoitetaan ilmestymisvuosien mukaisessa järjestyksessä.

Antologiassa julkaistu artikkeli

Kokoelmateoksissa olevat artikkelit merkitään artikkelin kirjoittajan mukaan seuraavasti:

Sukunimi, Etunimi painovuosi: Artikkelin nimi. Teoksessa Julkaisun nimi (kursiivilla).
Teoksen Toimittaja/toimittajat lyhenteenä Toim. (tai ao. kirjan kielellä). (Painos mikäli muu kuin ensimmäinen.) (Mahdollisen julkaisusarjan nimi.) Kustannuspaikka: Kustantaja, artikkelin sivunumerot.

Verkossa julkaistuissa artikkelikokoelmissa tosin ei välttämättä ole sivunumeroja, joten silloin niitä ei tarvitse merkitä.

ESIMERKKI 20.

Bauman, Zygmunt 1996/1998: From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity. Teoksessa *Questions of Cultural Identity*. Eds Stuart Hall & Paul du Gay. 3rd Edition. London and Thousand Oaks and New Delhi: Sage Publication, 18–36.

Isomaa, Saija 2016: Lajien emotionaalisesta vaikuttavuudesta. Teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Anna Helle & Anna Hollsten. Helsinki: SKS, 58–84.

Koskela, Hille 1997: Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Toim. Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani. Tampere: Vastapaino, 73–86.

Lappalainen, Päivi 1998a: Realismi ja naisen ruumis. Teoksessa *Uudessa valossa. Kirjoituksia realismin kysymyksestä*. Toim. Päivi Lappalainen. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 28. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus, 77–94.

Lappalainen, Päivi 1998b: Realismista – puolesta ja vastaan. Katsaus realismia koskeviin keskusteluihin. Teoksessa *Uudessa valossa. Kirjoituksia realismin kysymyksestä*. Toim. Päivi Lappalainen. Taiteiden tutkimuksen laitos, Sarja A, n:o 28. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus, 15–60.

Wheeler, Wendy 2014: Natural Play, Natural Metaphor, and Natural Stories: Biosemiotic Realism. Teoksessa *Material Ecocriticism*. Eds Serenella Ioviono & Serpil Oppermann. Bloomington: Indiana University Press, 67–79.

* Samana vuonna ilmestyneet saman tekijän julkaisut erotetaan toisistaan kirjaimilla a, b, c jne. teos-ten/artikkeleiden aakkosjärjestyksen mukaan.

* Vieraskielisten antologioiden toimittaja ilmaistaan ko. kielellä (esim. Ed./Eds, Red.). Myös uusintapainokset merkitään ko. kielellä (esim. 3rd Edition; 2nd Printing). Teoksessa-sana tulee kuitenkin kaikissa tapauksissa suomen kielellä.

Käännösteokset

Käännösteokset merkitään lähdeluetteloon muuten samoin kuin alkukieliset monografia ja artikkelit, mutta niihin lisätään kääntäjän nimi.

ESIMERKKI 21. de Beauvoir, Simone 1949/1993: *Toinen sukupuoli*. 2. painos. Lyhentäen suom. Annikki Suni. Helsinki: Kirjayhtymä.

Irigaray, Luce 1990/1993: *Je, tu, nous. Towards a Culture of Difference*. Trans. Alison Martin. New York and London: Routledge

Moi, Toril 1990: Feministinen, naispuolinen, naisellinen. Suom. Päivi Lappalainen. Teoksessa *Marginaalista muutokseen. Feminismi ja kirjallisuudentutkimus*. Toim. Pirjo Ahokas ja Lea Rojola. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 20. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus, 17–38.

Morris, Pam 1993/1997: *Kirjallisuus ja feminismi. Johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen*. Toim. ja suom. Päivi Lappalainen. Helsinki: SKS.

* Lähdeluetteloon merkitään alkukielisen teoksen ilmestymisvuosi ennen vinoviivaa ja käännöksen ilmestymisvuotta.

* Jos käännös on vieraskielisestä tekstistä toiseen vieraaseen kieleen, ilmaistaan kääntäjä käännöksen kielellä (esim. Trans., Övers.).

Lehtiartikkelit ja -arvostelut sekä aikakausjulkaisuissa ilmestyneet artikkelit

Lehtiartikkelit (sanomalehtikirjoitukset, myös päivänkritiikit) merkitään seuraavalla tavalla: Sukunimi, Etunimi pp.kk.vvvv: Artikkelin nimi. *Lehti (kursiivilla)*.

Aikakausjulkaisuissa ilmestyneet artikkelit merkitään seuraavalla tavalla:

Sukunimi, Etunimi vuosiluku: Artikkelin nimi. *Julkaisun nimi (kursiivilla)* mahdollinen volyyymi/sarjanumero, artikkelin sivunumerot.

Jos kirjoittajan nimeä ei saada selville, lähde ilmaistaan lehden nimellä. Joissakin lehdissä ei sivunumerointi ole vuosikerroissa juokseva. Silloin lehden ilmestymisnumero on ilmoitettava.

ESIMERKKI 22.

Laitinen, Kai 30.9.1989: Ikkunat auki Eurooppaan. *Helsingin Sanomat*.

Stockton, Sharon 1995: ”The Self Regained”: Cyberpunk’s retreat to the Imperium. *Contemporary Literature* 36:4, 588–612.

Turpeinen, Jaakko 1995: Postmodernismi kirjallisuuden traditiossa. *Virke* 3, 18–19.

Jos artikkeli on kirjoitettu nimimerkillä tai kirjainlyhenteellä ja tekijän oikea nimi pystytään jäljittämään, kirjoitetaan oikea nimi hakasulkuihin. (Leipätekstin sisäviitteessä nimi merkitään kokonaisuudessaan.)

ESIMERKKI 23.

W.[adenström], E.[rkki] 1928: Pikapiirtoja nuorvoimalaisesta kirjailijapolvesta. *Nuori Voima* 20, 361– 366.

Painamattomien lähteiden merkitseminen

Painamattomat lähteet laitetaan samaan lähdeluetteloon kuin painetut lähteet aakkosten perusteella. Ne merkitään samoin kuin painetut lähteet, kuitenkin niin, että käytetyn lähteen luonne ja säilytyspaikka on mahdollisimman tarkasti ilmaistu. Painamattomia lähteitä ovat esimerkiksi pro gradu- ja lisensiaatintutkielmat, kirjeet, haastattelut, nauhoitteet ja sekä internet-artikkelit.

Seuraavassa esimerkkejä.

Pro gradu - ja lisensiaatintutkielma

Tutkielmiin viitataan seuraavan kaavan mukaisesti:

Tekijän Sukunimi, Etunimi hyväksymisvuosi: *Tutkielman nimi*. Tutkielman aste. Oppiaine.
Hyväksymispaikkakunta: Yliopisto.

ESIMERKKI 24.

Päivärinte, Sari 1992: *Riippuu ihan meistä, mitä kaikki on. Antti Hyryn novellien kerronta, henkilökuvaus ja maailmankuva*. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.

Rojola, Lea 1989: *Yksilö, yhteisö ja tarina. Volter Kilven Saaristosarjan kerronnan analyysi. Licensiaatintutkimus*. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.

Kirjeet

Kirjeet merkitään seuraavasti:

Lähetäjän Sukunimi, Etunimi päiväys: X:n (lähetäjän) kirje Y:lle (vastaanottaja). Säilytyspaikka.

ESIMERKKI 25.

Kailas, Uuno 18.2.1931: Kailaan kirje Friedebert Tuglakselle. SKS:lle Tarton kirjallisuusmuseosta kopioitu materiaali, rulla no 10 (710/1612). SKS:n arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian aineistot, Helsinki.

Rantamala, Irmari 16.5.1915: Irmari Rantamalan kirje Eino Railolle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjekokoelma 137. SKS:n arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian aineistot, Helsinki.

Nauhoite, haastattelut

Nauhoitteet ja haastattelu merkitään seuraavasti:

Haastateltavan Sukunimi, Etunimi haastatteluaika: Haastattelupaikka: Haastattelija. Säilytyspaikka.

ESIMERKKI 26.

Koskenniemi, Vieno 1976: Kirjallisuushaastattelujen tukihaastattelu Helsingissä. Haastattelijana Eero Saarenheimo. Litteraation kopio. SKS:n arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian aineistot, A 34477, Helsinki.

Suulliset tiedot

Suullisia tietoja merkitään seuraavasti:

Tiedon antajan Sukunimi, Etunimi aika: Mikä tieto ja kenelle annettu, miten, missä (radio- ja televisio-ohjelmista ohjelman nimi ja toimittaja mainittava, filmistä teoksen ja ohjaajan nimi).

ESIMERKKI 27.

Haavikko, Ritva 18.11.1982: Radio-ohjelma Sinuhe egyptiläisen syntyvaiheita, kerrostumia, sanottavaa. Toim. Ritva Haavikko. Yleisradion rinnakkaisohjelma.

Korolainen, Tuula 1988: Äänikirja *Kahdeksan nykykirjailijaa. Ilpo Tiihonen*. Jakso 8/8. Oy Yleisradio Ab. Tallennepalvelu.

Sjöholm, Emmi-Liia 2022: *Virtahevot*. Äänikirja. Helsinki: Kosmos. [Kuunneltu Bookbeatin äänikirjapalvelussa.]

Internet-lähteet

Kuten painettujen julkaisujen merkitsemisessä myös elektronisten lähteiden merkitsemisessä tulee lähdeluettelon merkintöjen olla selviä ja johdonmukaisia. Internetlähteistä pitää luettelossa ilmaista tekijän ja lähteen nimen lisäksi julkaisuaika (jos sellainen tieto on tarjolla). Internet-lähteen saatavuus ilmaistaan kertomalla, mistä dokumentti löytyy (verkko-osoite). Verkko-osoite kirjoitetaan aivan samalla tavalla kuin lähteessä (käyttämällä välimerkkejä, suuria/pieniä kirjaimia). Viittauksen ajankohta ilmaistaan hakasulkeissa [haettu pp.kk.vvvv]. Lähdeluettelossa internet-lähteiden osoitteisiin liitetään hyperlinkki.

ESIMERKKI 28.

Alenius, Arsi 2023: Raunioiden raunioilla. <https://opusvei.blogspot.com/> [haettu 7.1. 2024].

Pohjoista luontoa kuvittelemassa -projekti 2021– 2025: Figuring Nature in the North. <https://sites.utu.fi/figuringnature/> [haettu 7.1.2024]

Lyhenteet

Jos käyttää lyhenteitä niin painetuista kuin painamattomista lähteistä, tulee ne selvittää lähdeluettelon lopussa. Lyhenteet erotetaan muusta lähdeluettelosta otsikolla Lyhenteet.

ESIMERKKI 29.

KTSV = Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja

TYARK = Työväen arkisto

3.3. Lyhenteet ja pikkusanat sulkeissa

Lähde ilmoitetaan useimmiten tyyliin (Grönstrand 2008, 373), mutta joskus sulkeiden sisällä käytetään tiettyjä lyhenteitä. Tässä tavallisimmat lyhenteet ja niiden selitykset:

ks. = katso (ks. Lappalainen 1998, 15)

Ks.-lyhennettä käytetään silloin, kun ei varsinaisesti nojata lähteen sisältöön vaan se toimii taustoittavana.

vrt. = vertaa (vrt. Rossi 2009, 88–89)

Lyhennettä käytetään silloin kun ei nojata viitattuun teokseen vaan pikemmin suhtaudutaan siihen hieman varauksellisesti. Lyhennettä käyttämällä kutsutaan lukijaan vertaamaan väittämiä. kriittisesti tai ollaan jopa eri mieltä sen kanssa.

passim. = lat; siellä täällä

Näkee käytettävän joskus. Se tarkoittaa, että tieto, johon viitataan, löytyy teoksesta pitkin matkaa, ei siis vain yhdestä tietystä paikasta, esim. (Melkas 2006, passim.).

Teknisiä ohjeita

*Gradun suosituspituus on 60–80 sivua eli noin 135 000–180 000 merkkiä (ilman välilyöntejä); kandidaatintutkielman suosituspituus on 20–25.

* Tiedekunnan tutkielman mallipohjassa on valmiina sivun asetukset, fontit, marginaalit jne. Mallipohjassa on myös ohjeet tiivistelmän kirjoittamiseen. Mallipohjan asetuksia ei pidä muuttaa, sillä ne on laadittu saavutettavuutta silmällä pitäen.

JOS KIRJOITAT SEMINAARIESITELMIÄ KÄYTTÄMÄTTÄ MALLIPOHJAA, NOUDATA SEURAAVIA OHJEITA:

*Seminaariesitelmissä käytetään 1 ½ -riviväliä ja 12 pisteen kirjasinta.

*Kirjoita esitelmissä lukujen otsikot suuraakkosin, alalukujen otsikot pienaakkosin.

*Kirjoita teosten nimet kurstiivilla ja novellien ja artikkelien nimet lainausmerkkien sisään.

Älä käytä lihavointia tai alleviivausta.

*Sisennä kolmiriviset ja sitä pidemmät lainaukset! Riviväli 1, kirjasin edelleen 12 p.

HUOM: Tämän oppaan liitteistä voi katsoa mallia sisällysluetteloon, lähteisiin ja leipätekstin viittauskäytäntöihin.

Matka minuuden yöpuoleen
Miehen homoidentiteetin ja tilan kokeminen
Christer Kihlmanin romaanissa *Gerdt Bladhs undergång*

Mikko Carlson
Pro gradu -tutkielma
Kirjallisuustieteiden
tutkinto-ohjelma,
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
Huhtikuu 2000

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

”Ja se suo oli mielipuolten suku.”
Dekadentti synnyinseutu Joel Lehtosen teoksessa Matalena

Tutkimusseminariesitelmä
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
Seminaarin ohjaaja: Lea Rojola
5.4.2000

Mirkka Mattheiszen
Opponentti: Niina Similä

Tekijän nimeen
Algot Untolan tekijänimet ja kuolema

Kaisa Kurikka
Kandidaatintutkielma
Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Kotimainen
kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
Maaliskuu 2008

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

LIITE IV

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
1.1. Tutkimuksen lähtökohtia	2
1.2. Teoreettinen tausta	4
2. PAHA KAUPUNKI, HYVÄ LUONTO	7
2.1. Kaupunki Kalliossa, Kallio päähenkilössä	7
2.2. Lammassaaren väsyneet naiset	12
2.3. Valkoinen Rihmasto maan alla ja netissä	15
3. KOULU, PELON JA VALLAN OPETUSPAIKKA	18
3.1. Koulun ideaalioppilas	18
3.2. Pelon paikka ja Solidaarinen mantsakerho	20
4. LOPUKSI	23

LÄHTEET

LIITTEET

LIITE V

dekadenssin teksteissä mustat ja valkea naiset.⁴ Matalleenan kertoja kohtaa äidissään nämä kaksi puolta. Hän on samaan aikaan pyhimys ja huora, elämän antaja ja tuhoaja, jonka rakkaus on tappavaa. Tarkan (1977, 66) mukaan Lehtosen sankarittaret edustavat kahta lajia, valkeita sovittavia äitihahmoja, joilla on yhteys Neitsyt Mariaan, ja tummia, demonisia viettelijättäriä. Vaikka kertoja rinnastaakin äitinsä pyhimykseen, on tämä mielestäni kuitenkin enemmän syntinen Maria Magdalena kuin puhdas neitsyt. Vaikka Matalleena on näöltään valkea, muistaa kertoja hänet lapsuuden kohtaamisen perusteella mustaksi. Kun kertoja sitten kuvaa vanhan äitinsä valkeana, johtuu se siitä, että juuri synnit ovat tämän pyhittäneet.

3. SYNNYINSEUDUN KORPIHELVETIT

3.1. Viettien raivoisa koski

Matalleenassa illusorinen vapaus paikantuu korkeisiin kyliin. Alhaalla ikuisessa korvessa asiat ovat toisin. Siellä on paahtavaa sekä yksinäistä ja ”[t]aivas on kuin alaspäin kääntynyt jättiläisuuinin kita”. (M 8–11.) Korphelveti ei ole kuitenkaan pelkästään ahdistava, vaan kovin ambivalentti. Kertoja kuvaa saloa samaan aikaan ahdistavaksi ja uhkaavaksi, mutta ihanaksi. Ambivalenssi viittaa siihen, miten raamatullinen taivas dekadenssissa on menettänyt uskottavuutensa, ja todellinen vapahdus saavutetaan tuhoutumisen ja kuoleman kautta, mitä helvettiin viittaava kuvasto korpiseutujen kuvailussa mielestäni korostaa.

Tulikuuman pätsin alla kyntää kertojan kullervomainen velipuoli kiroillen polttavalle auringolle. Se saa kertojan tuskaiseksi: ”Kiveäkö sinä leiviksi pehmität, veli?” (M 9) Dekadenssi määritellään usein porvarilliseksi ja aristokraattiseksi ilmiöksi, joka nostaa taiteen ja keinotekoisuuden aina luonnon edelle (esim. Weir 1995, xiii–xv). Suomalaisessa kirjallisuudessa maaseutu ja luonto voivat toimia kaupungin rinnalla dekadenssin näyttämöinä. Kansan rappio näyttäytyy maan ankaruutena:

Ah, riekaleet ovat vaatteet joita [veljeni eukko] pesee, kuin reikiä vain kuin rääsyistä solmittua verkkoa vain ne karkeat rohdinhousut ja piikkopaidat. [...] Villi on suuri, louhinen salo, tuhannen kultaista hikipisaraa maksaa jokainen tähkä, joka sen helmasta keltaisena nousee. (M 8–9.)

⁴ Lyytikäinen (1997, 129) muistuttaa dekadenssin suosivan kahta naistyyppiä: kohtalokasta, tuhoavaa naista, joka vetoaa miehen ”eläimelliseen” puoleen, sekä hyvään ohjaavia neitsyitä ja Madonnoja. Neitsyt Mariasta tuli 1800-luvun taitteessa suosittu aihe. Hänestä etsittiin sitä puhtautta, joka tuohon aikaan naisen julkiseen kuvasta oli katoamassa. (Dijkstra 1986, 17–18.)

LIITE VI

yksilön identiteetin pohjaksi yhdistävän ja rakentavan samuuden. Romaanin maailmassa tällaista tilaa – tai oikeammin paikkaa – ei löydetä.

4.3. Hyväntekijästä hylkiöksi – Gerdt vs. Ari

Gerdtin seksuaalinen kaksoiselämä tulee julki nöyryyttävällä tavalla, kun Bladhien suvun ydinjoukko on kokoontunut päivälliselle estellen ja Gerdtin kotiin. Donald Blaad ja hänen poikansa Tornbjörn ovat ehdottomasti halunneet saapua vierailulle ja heillä on ilmeisen tärkeää asiaa.

Voitto Ruohonen (1995, 147) on nähnyt Bladhien perheen kokoontumisen eräänlaiseksi kronotoopin kaltaiseksi sosiaaliseksi tilanteeksi: ”[P]orvarillisesta perheestä tulee areena, jonka sisällä ratkaistaan sosiaaliset voitot ja tappiot”⁵. Kronotooppien tehtävä onkin tässä kohdin mielestäni kuvata sitä, miten nopeasti ja yllättävästi porvarillisen idyllin kronotooppi voi särkyä, kun sitä ylläpitävät sovinnaisuussäännöt murtuvat.

Kun toistaiseksi julkaisemattoman ”Rikos ja rangaistus” -lehden artikkelin valokopio on otettu esiin, ja tilanne selviää asianosaisille, Gerdtin identiteetti on täysin pirstaleina. Estellen tajunnassa puolestaan kulkevat läpi ne historian esiin nostamat henkilöt, jotka ovat saaneet tuomion niin sanotun huonon elämän (homouden) takia, vaikka ovatkin vain rakastaneet eri tavalla. Hän muistaa niin Ruotsin kuningas Maunu Eerikinpojan, jonka pyhä Birgitta tuomitsi helvettiin, ja kirjailija Oscar Wilden, joka virui Readingin vankilassa, kuin Hitlerin keskitysleirien vaaleanpunaisen kolmion kantajat, joille edes vapautuminen ei tuonut hyvitystä. Näin Gerdtia kohtaava ”julkinen skandaali” liitetään laajempiin yhteyksiin, historiasta hahmottuvaan homokertomukseen, jossa homoseksuaalin osa on halki aikojen pysynyt samana:

[...] denna klapjakt, detta överlägsna förakt, blott för denna enda, för henne i och för sig ofattbara, men uppenbart oskyldiga saks skull, denna lilla avvikelses skull, som gäller kärlek i sista hand, att älska [...] (G 272.)

⁵ Ruohonen tarkoittaa tässä kronotoopilla sellaista sosiaalista tilannetta, jossa aika, paikka, teema ja rakenne liittyvät toisiinsa.

LÄHTEET

PH = Talvio, Maila 1901/1956: *Pimeänpirtin hävitys*. Teoksessa *Kootut teokset II*. Helsinki: WSOY.
 Helle, Anna & Hollsten, Anna 2016: Tunnetko kirjallisuutta? Johdatus suomalaisen kirjallisuuden tutkimukseen tunteiden ja tuntemusten näkökulmasta. Teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Anna Helle & Anna Hollsten. Helsinki: SKS, 7–33.

Kilpi, Volter 31.5.1936: Volter Kilven kirje Lauri Viljaselle. SKS:n arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian aineistot 289:33:2.

Kurikka, Kaisa 2020: Uncanny Spaces of Transformation. Fabulations of the Forest in Finland-Swedish Prose. Teoksessa *Contemporary Nordic Literature and Spatiality*. Eds Kristina Malmio & Kaisa Kurikka. Basingstone: Palgrave Macmillan, 231–256.

Lappalainen, Päivi 2000: *Koti, kansa ja maailman tahraava lika. Näkökulmia 1880- ja 1890-luvun kirjallisuuteen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Launis, Kati 2006: Miksi Lopo juo? Nainen ja alkoholi 1800-luvun ja 1900-luvun alun kirjallisuudessa. Teoksessa *Täysi kattaus. Ruokaa ja juomaa kirjallisuudessa*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 58. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus, 244–268.

Lummaa, Karoliina 2007: Symboli ja allegoria. Runon piilomerkitysten jäljillä. Teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Toim. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa. Tampere: Vastapaino, 191–210.

Löytty, Olli 2008: *Maltillinen hutu ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisista*. Helsinki: Teos.

Melkas, Kukku 2008: Apokalypsista uuteen luonnonjärjestykseen. Aino Kallaksen ”Pyhän joen kosto” ekologisena kannanottona. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 136–155.

Pohjoista luontoa kuvittelemassa 2021–2025: Kirjallisuus ja kulttuurinen muutos ekologisen kriisin aikakaudella. <https://sites.utu.fi/figuringnature/> [haettu 7.1. 2024]

W.[adenström], E.[rkki] 1928: Pikapiirtoja nuorvoimalaisesta kirjailijapolvesta. *Nuori Voima* 20, 361–366.

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, Kotimainen kirjallisuus

Mikko Carlson

Matka minuuden yöpuoleen. Miehen homoidentiteetti ja tilan kokeminen Christer Kihlmanin romaanissa *Gerdt Bladhs undergång*

Sivumäärä: 94

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia miehen homoidentiteetin ja tilan kokemisen välistä yhteyttä Christer Kihlmanin romaanissa *Gerdt Bladhs undergång* (1987). Keskeisenä tutkimusongelmana on identiteetin esittämisen ja määrittämisen problematisointi yksilön ja tilan väliseksi suhteeksi.

Romaanin heteroseksuaalisena pidetyn miespäähenkilön identiteetti ajautuu kriisiin hänen homoseksuaalisten suhteiden tultua julki. Tarkoituksena on osoittaa, miten yksilön identiteetti konstruoituu erilaisissa tiloissa ja paikoissa, ja miten se kiinnittyy niihin. Erilaisiin sekä konkreettisiin että kuvitteellisiin tiloihin paikantumisen avulla sisäisesti hyvinkin ristiriitaiseksi nähdyt identiteetit tulevat mahdollisiksi. Tätä kautta ajatus seksuaalisen identiteetin olemuksellisuudesta kyseenalaistuu uudesta näkökulmasta.

Tilat ja paikat nähdään tutkimuksessa yhtäältä valtasuhteita tuottavina elementteinä, toisaalta niihin romaanin maailmassa kytkeytyy erilaisia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia aspekteja. Tällöin hahmotetaan yksityisen ja julkisen sfäärin identiteeteille esittämiä tai olettamia entiteettejä: pohdinnan alla ovat porvarilliset perheet, julkisen kuvan ja yhteiskunnallisen aseman identiteetille esittämät mahdollisuudet ja rajat. Päähenkilölle identifioituminen edellä mainittuihin positioihin ei riitä, koska ne eivät tuota hänelle sisäistettyä itseidentiteettiä. Näin hän ajautuu etsimään vaihtoehtoa ulkomaisten poikabaarien homosuhteista, joihin sisältyy uusia identiteettimahdollisuuksia. Tämä kuvio hahmottuu identiteetin rakentumisen alkupisteen, kodin tilan, etsinnäksi.

Romaani representoi aikakautta, jossa yhteiskunnalliset diskurssit rinnastavat homouden ja uuden sairauden, aidsin. Aids toimii teokseen kohdistetun lukutavan kehikkona, koska sitä kautta voidaan tutkia identiteetin määrittymistä yhteiskunnallisissa ja sosiaalisissa diskursseissa. Diskurssien nähdään vaikuttavan myös hegemonisten mieskuvien syntyyn.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä hyödynnetään mies- ja homotutkimusta, Michel Foucault'n ja Judith Butlerin genealogista kritiikkiä valtasuhteista, queer-teoriaa, myöhäismodernia itseidentiteetti- ja humanistismaantieteellistä tila-problematiikkaa. Tavoitteena on hahmottaa uusia tapoja lähestyä Christer Kihlmanin teoksessa esiin nousevaa homo- ja heteroidentiteetin ristiriitaa ja sen ongelmallisuutta identiteetin essentiaalisuuden/konstruktiivisuuden kannalta.

Avainsanat: homotutkimus, miestutkimus, identiteetti ja tila, seksuaalisuus, Christer Kihlman